

ISSN 1300-2805

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
BEDEN EĞİTİMİ ve SPOR YÜKSEKOKULU

Cilt: XII

Sayı: 1

Ocak: 2007

GAZİ
BEDEN EĞİTİMİ ve
SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ

GAZİ JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

Volume: XII

Issue: 1

January 2007

**GAZİ BEDEN EĞİTİMİ
VE SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ**

**GAZI JOURNAL OF
PHYSICAL EDUCATION
AND SPORTS SCIENCES**

Sahibi ◆ **Owner**

Prof. Dr. Kadri YAMAÇ
Gazi Üniversitesi Rektörü

Genel Yayın Yönetmeni ◆ **Editor-in Chief**

Prof. Dr. Tülin OYGÜR
Beden Eğitimi ve Spor Y.O. Müdürü V.

Yazı İşleri Sorumlusu ◆ **Editor**

Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN

Yayın Kurulu ◆ **Editorial Board**

Prof. Dr. Kemal TAMER	Prof. Dr. Suat KARAKÜÇÜK
Prof. Dr. A. Faik İMAMOĞLU	Prof. Dr. Özbay GÜVEN
Prof. Dr. Yaşar SEVİM	Prof. Dr. Mehmet GÜNAY
Prof. Dr. A. Azmi YETİM	Prof. Dr. Güner EKENCİ
Prof. Dr. İbrahim YILDIRAN	Prof. Dr. Ömer ŞENEL

Bu Sayının Hakemleri ◆ **Scientific Advisers of this Issue**

Prof. Dr. Müslim BAKIR (Marmara Ü)	Prof. Dr. Faik İMAMOĞLU (Gazi Ü)
Prof. Dr. Hatice ÇAMLIYER (CBÜ)	Prof. Dr. Erdal ZORBA (Gazi Ü)
Prof. Dr. Özbay GÜVEN (Gazi Ü)	Doç. Dr. Mitat KOZ (Ankara Ü)
Prof. Dr. Füsun ÖZTÜRK KUTER (Uludağ Ü)	Yrd. Doç. Dr. Velittin BALCI (Ankara Ü)
	Yrd. Doç. Dr. Fatih YENEL (Gazi Ü)

Yayın ve Dağıtım Koordinatörlüğü ◆ **Coordinators**

Yrd. Doç. Dr. Fatih YENEL	Arş. Gör. Gülfem SEZEN BALÇIKANLI
Arş. Gör. Mehmet TUNÇKOL	

Yazışma Adresi ◆ **Correspondence Address**

Gazi Üniversitesi
Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Abant Sokak No: 12 Gazi Mahallesi/ANKARA
Tel : (0.312) 202 35 59 • Faks : (0.312) 212 22 74
E.mail: gazibesyo.dergi@gmail.com

Baskı ◆ **Print**

Sim Matbaacılık Ltd. Şti.
Tel : (0.312) 230 22 09 • Faks : (0.312) 230 41 39
E-mail:simmatbaasi@tinet.net.tr

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi yılda dört kez yayımlanır.

G.J.P.E.S.S. is published quarterly

ISSN 1300-2805

**GAZİ BEDEN EĞİTİMİ
VE SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ**

Cilt
Sayı
Ocak

XII
1
2007

**GAZİ JOURNAL OF
PHYSICAL EDUCATION
AND SPORTS SCIENCES**

Volume
Issue
January

İÇİNDEKİLER

**SPORDA PSİKO - SOSYAL
ALANLAR**

Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28:
Ölçek Geliştirme, Geçerlik ve Güvenirlilik
Çalışması

3 - 10

Bülent GÜRBÜZ
Suat KARAKÜÇÜK

Futbol Seyircisinin Futbolcu Üzerine
Etkileri

11 - 24

Ziya KORUÇ
Serdar KOCAEKŞİ
Caner ESENYEL

**HAREKET VE ANTRENMAN
BİLİMLERİ**

6 Haftalık Jivamukti Yoga Programının
Yogaya Yeni Başlayanların Seçilen
Fizyolojik ve Psikolojik Parametreler
Üzerine Etkisi

25 - 32

Mutlu CUĞ
Settar KOÇAK

SPOR YÖNETİM BİLİMLERİ

Spor Merkezlerinde Müşteri
Memnuniyeti
(Ankara İli Örneği)

33 - 48

Uğur Altay MEMİŞ
Güner EKENCİ

Türkiye'de Sporcu Sendikalarının
Hukuki Olarak Kurulabilirliği,
Sendikalaşmanın Sporcu ve Sporda
Doğurabileceği Sonuçlar

49 - 58

Sema ALAY

CONTENTS

**PSYCHO - SOCIAL AREAS IN
SPORT**

Leisure Constraints Scale-28:
Scale Development, Validity and Reability
Study

The Effect of Soccer Spectators on
Soccer Player

**MOVEMENT AND TRAINING
SCIENCE**

The Effects of 6 Weeks Jivamukti Yoga on
Selected Physiological and Psychological
Parameters in
Yoga Beginners

SPORTS MANAGEMENT SCIENCES

Customer Satisfaction in
Sport Centers
(A Sample in Ankara)

The Unionization of Sportsmen in Turkey:
The Lgal Aspects of Unization of Sportmen
and Its Outcomes for Sporttsmen and Sport

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD), XII (2007), 1

BOŞ ZAMAN ENGELLERİ ÖLÇEĞİ-28: ÖLÇEK GELİŞTİRME, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Bülent GÜRBÜZ *
Suat KARAKÜÇÜK **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, kentsel yaşam sürecinde bireylerin rekreasyonel etkinliklere katılımlarında engel oluşturabilecek faktörlerin belirlenmesinde kullanılacak yeni bir ölçme aracı geliştirmektir. Bu amaçla öncelikle literatür taraması sonucunda ulaşılan çalışmalardan ve ilgili ölçeklerden faydalanılarak ilk madde havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra, örneklem grubunda yer alan bireylerle görüşmeler yapılmış ve görüşmeler sonucunda elde edilen formlar incelenmiş ve madde havuzunda yer alabilecek ifadeler tespit edilmiştir. Oluşturulan bu form daha sonra 96 erkek (%45.7) ve 114 kadın (%54.3) toplam 210 öğretim elemanına gönüllü katılım yolu ile uygulanmıştır. Verilerin toplanması aşamasında sonra, ölçeğin faktör yapısını test etmek için Temel Bileşenler (Principal Component) analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ölçek 8 faktörlü bir yapıdan oluşmakta ve ölçekte yer alan 28 madde 210 katılımcı için ölçeğin %73'ünü açıklamaktadır. Ölçekteki maddeler, "Hiç Etkilemez (1)", "Etkilemez (2)", "Kararsızım (3)", "Etkiler (4)" ve "Çok Etkiler (5)" şeklinde 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 210 öğretim elemanı için .76 (zaman) ile .88 (tesis) arasında bulunmuştur. Sonuç olarak, "Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28" (BEÖ-28) olarak adlandırılan ölçeğin, kentsel yaşam sürecinde öğretim elemanlarının boş zaman etkinliklerine katılımlarında engel oluşturabilecek faktörleri belirlemek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Boş zaman, rekreasyon, ölçek geliştirme, geçerlik, güvenilirlik

Geliş tarihi: 02.08.2007; Yayına kabul tarihi: 09.11.2007

* Başkent Üniversitesi, Spor Bilimleri Bölümü, ANKARA

** Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ANKARA

LEISURE CONSTRAINTS SCALE-28: SCALE DEVELOPMENT, VALIDITY and RELIABILITY STUDY

ABSTRACT

The purpose of the study was to develop a new scale is mostly useful to determine the constraints on recreational participation of individuals in urban life. Firstly, an initial item pool was formed by using related studies in the literature and also scales that was developed formerly. Afterwards, some interviews were made with the individuals in the sample group and a number of items were generated by using these interview forms. The item pool were administered to 96 male (45.7%) and 114 female (54.3 %), totally 210 academicians with voluntarily participation. After the data collection, Principle Component Factor Analysis was used for testing factor structure of the instrument. According to the factor analysis results, 8 factors emerged and remained 28 items explains 73% of the variance for 210 participants. Participants were asked to rate each item on a 5-point Likert scale ranging from 1 (strongly disagree) to 5 (strongly agree). The internal consistency (Cronbach Alpha) value for 210 academicians were ranged from .76 (time) and to .88 (facility). It can be concluded that the scale called "Leisure Constraints Scale-28" (LCS-28) is a valid and reliable instrument to determine the constraints on recreational participation of academicians in urban life.

Key words: *Leisure time, recreation, scale development, reliability, validity*

GİRİŞ

Son yıllarda spor bilimleri alanında yapılan bir çok araştırma boş zamanlarda yapılan rekreasyonel etkinliklerin bireyin ruhsal ve fiziksel sağlığına olumlu yönde pek çok katkı yaptığını işaret etmektedir (Alexandris, Tsorbatzoudis ve Grousios, 2002; Biddle ve Fox, 1989). Buna rağmen bireylerin değişik sebepler nedeniyle kendileri için oldukça önemli olan bu tür etkinliklere katılmadıkları yada engellendikleri de yazılı kaynaklarda yer almaktadır (Alexandris ve Carroll, 1997; Jackson, Crawford, ve Godbey, 1993; Kay ve Jackson, 1991; Kyle ve Mowen, 2003; Shinew, Floyd ve Parry, 2004). Bireyin boş zamanlarında rekreasyonel aktivitelere katılımını kısıtlayan veya katılmamasına sebep olan ve birey tarafından algılanan nedenler olarak tanımlanan "engel" kavramı rekreasyonel çalışmalar arasında popüler olmuş ve sıklıkla araştırılmıştır (Jackson, 1993; Koçak, 2005).

Boş zaman ve rekreasyonla ilgili literatürü incelediğimizde farklı toplumlarda ve değişik gruplarda boş zamana katılımın önünde engel olan unsurların belirlenmesine yönelik özellikle de son 50 yıl içinde çok fazla sayıda çalışma yapıldığını görmekteyiz (Hawkins, Peng, Hsieh ve Eklund, 1999; Koçak, 2005; Jackson, 2000; Jackson ve Henderson, 1995; Liechty, Freeman ve Zabriskie, 2006). Ancak, ilk dönemlerde yapılan bu çalışmaların pek çoğu katılımın önünde engel oluşturan veya oluşturabilecek faktörlerin belirlenmesine yönelik teori veya model geliştirme çalışmalarıdır (Crawford, Jackson ve Godbey, 1991; Crawford ve Godbey, 1987; Jackson, Crawford ve Godbey, 1993; Kay ve Jackson, 1991,).

Bu dönemlerde geliştirilen en popüler model hiç şüphesiz ki Crawford ve Godbey'in (1987) geliştirdikleri ve engelleri üç ana kategoriye ayıran modeldir. Bu modele göre, bireyin boş zaman aktivitelerine katılımı (a) bireysel (intrapersonal), (b) bireylerarası ve (c) yapısal (structural) faktörlerce engellenir. Bireysel faktörler'den kastedilen bireyin psikoloji durumu ve tutumlarıdır. Bireyin beceri düzeyini algılaması, aktiviteye ilişkin tutumu ve aktivitenin uygunluğunun algılanması durumu bu faktöre verilebilecek örneklerdendir. Bireylerarası faktörler ise bireyler arası etkileşimin veya bireylerin arasındaki ilişkinin sonucudur ve aktiviteye katılmak için bir eş veya arkadaş bulmak, para ve zaman gibi faktörler bu faktör için verilebilecek örneklerdendir. Son faktör ise, boş zaman tercihi ve katılım arasındaki iletişimi ifade eden yapısal faktörler'dir. Ulaşım, tesislerin kalitesi ve erişilebilirliği bireyin karşılaşılabileceği yapısal engellerdendir (Hawkins, Peng, Hsieh, ve Eklund, 1999). Bu model daha sonra yine aynı araştırmacılar tarafından ve engellerin önemini hiyerarşik bir sıraya konulması ile geliştirilmiştir.

Geliştirilen bu modele göre (Crawford ve diğ., 1991) (hierarchy of importance) engeller önem derecelerine göre yakın (bireysel) ve uzak (yapısal) olmak üzere derecelendirilmiştir. Bu modele göre bireyin boş zaman aktivitelerine katılımını engelleyen en önemli faktörler birey (intrapersonal) iken, yapısal (structural) faktörler bu üç faktör arasındaki en az etkisi olan faktördür. Önceleri bir çok araştırmacı tarafından kabul edilen bu model zamanla eleştirilerin hedefinde yer almaya başlamıştır. Bu nedenle, bu model daha sonra engellerin bireyin isteği doğrultusunda aşılabileceği yada engeller ile katılım motivasyonu arasında bir dengenin olabileceği düşüncesi ile farklı bir boyuta taşınmıştır (Carroll ve Alexandris, 1997; Liechty ve diğerleri., 2006).

Bu araştırmanın amacı, kentsel yaşam sürecinde bireylerin rekreasyonel etkinliklere katılımlarında engel oluşturabilecek faktörleri ölçebilecek Likert formatında geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı geliştirmektir.

YÖNTEM

Katılımcılar

Çalışmanın örneklemini Ankara ilinde eğitim-öğretim veren Ankara Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Çankaya Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesinde görev yapan 96 erkek (%45.7) ve 114 kadın (%54.3) olmak üzere toplam 210 gönüllü öğretim elemanı oluşturmuştur.

Veri Toplama Aracı

Ölçme aracının geliştirilmesi sürecinde, Likert tipi ölçek geliştirme yaklaşımında izlenmesi önerilen aşamalar takip edilmiştir (Hinkin, 1995; Karasar, 1999; Tebaşaran, 1997).

Birinci aşamada, araştırmanın amacı ve alt amaçları belirlenmiş ve bu amaçlarla ilgili literatür taraması yapılmıştır. İlgili alan taramasında daha çok kentleşme ve rekreasyon özelinde yapılmış araştırmalara ve ölçek geliştirme çalışmalarına odaklanılmıştır. Daha sonra bu çalışmalarda kullanılan veri toplama araçları incelenmiş ve geliştirilmesi amaçlanan ölçekte yer alabileceği düşünülen denemelik maddelerden ilk madde havuzu oluşturulmuştur. Ölçeğin bu ilk madde havuzu daha çok Alexandris ve Carroll (1997) tarafından geliştirilen ölçeğin Türkçe versiyonundan (Karaküçük ve Gürbüz, 2006) bazı maddelerden ya aynen yada kısmen değişiklikler yapılarak yararlanılmıştır.

İkinci aşamada ise, çalışmanın örnek grubunda yer alan öğretim elemanları ile görüşmeler yapılmış ve "açık uçlu soru anketi" yöntemi kullanılarak görüşler yazılı olarak alınmıştır. Karşılıklı görüşmeler sonucunda elde edilen yazılı formlar incelenmiş ve madde havuzunda yer alabilecek maddeler havuzuna dahil edilmiştir. Böylece, ölçekte kullanılması planlanan toplam madde sayısının 5-6 katı kadar maddeler hazırlanmıştır. Buradaki amaç; deneme aşamasından sonra uygun olmayan yada başka bir ifade ile geçerli ve güvenilir olamayan maddelerin oluşması durumuna göre tedbir almaktır.

Üçüncü aşamada ise, oluşturulan havuzda yer alan maddeler azaltmak veya yenilerini eklemek için alanda çalışan uzmanlara sunulmuştur. Bu evrede ayrıca; (a) yönergelerin hazırlanması ve cevap düzeni, (b) maddelerin ölçek içindeki düzeninin belirlenmesi, (c) ön inceleme ve (d) deneme uygulaması (tesadüfî olarak belirlenen 12 öğretim elemanına ölçek uygulanması ve tepkilerin alınması) gibi çalışmalarda gerçekleştirilmiştir.

Uzman görüşlerinin alınması ve deneme uygulamasının oluşmasında sonra madde havuzunda toplam 34 madde yer almıştır. Ölçekteki maddeler, "Hiç Etkilemez (1)", "Etkilemez (2)", "Kararsızım (3)", "Etkiler (4)" ve "Çok Etkiler (5)" şeklinde 5'li Likert tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında, araştırmalarda sıklıkla kullanılan kağıt-kalem uygulamasından farklı bir yöntem izlenmiştir. Madde havuzunda yer alan ifadeler elektronik ortama aktarılmış ve ölçeğin öğretim elemanları tarafından elektronik ortamda doldurulması yöntemi tercih edilmiştir. Elektronik ortamda yer alan ölçeğin öğretim elemanlarına elektronik posta yolu ile duyurulması için üniversite yönetimlerine gerekli başvurular yapılmış ve izinler alınmıştır. İzin alınan üniversitelerde Bilgi İşlem Daire Başkanlıklarınca gönderilecek duyuru metninde ise; çalışmanın amacı, kimler tarafından yapıldığı, içeriği ve ölçeğin yer aldığı elektronik ortam adresi hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Verilerin Analizi

Öğretim elemanlarınca doldurulan formlar online ortamda bir veritabanı tarafından kontrol edilmiş ve elektronik ortamda kayıt altına alınmıştır. Kaydedilen verilerin çözümlenmesinde ise SPSS (Statistical Package for Social Sciences 11.0) (SPSS, 2002) programından faydalanılmıştır.

Öğretim elemanları ile ilgili demografik bilgilerin değerlendirilmesinde frekans (f) ve yüzde (%) hesaplanmıştır. Ölçme aracının güvenilirlik düzeyini test etmek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanırken; faktör yapısının belirlenmesi için Temel Bileşenler (Principle Component) Analizi varimax dönüştürmesi ile yapılmıştır. Madde ağırlıkları .40 ve üzeri olan maddeler kabul edilmiştir.

SONUÇLAR

Geçerlik

Tezbaşaran'a (1997) göre geçerlik "bir ölçme aracının, bu araçla ölçülmek istenen özelliğin ölçülerini başka özellik ya da özelliklerin ölçüleriyle karıştırmadan verebilme gücüdür". Bu amaçla ölçeğin faktör yapısını test etmek amacıyla literatürde sıklıkla kullanılan bir metot olan varimax dönüştürmesine göre Temel Bileşenler (Principal Component) analizi uygulanmıştır (Rapoport, 1989). Analiz sonuçları "Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28" için 8 faktörlü yapıyı desteklemekte ve 210 öğretim görevlisi için ölçeğin % 73'ünü açıklamaktadır. Yapılan açıklayıcı (exploratory) faktör analizlerinde faktör yükü .40 olarak kabul edilmiştir. Buna göre, ölçekte yer alan maddelerin faktör yükleri .439 ile .878 arasında değişmektedir. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan faktörler ise; (a) tesis, (b) ulaşım, (c) kentsel koşullar, (d) arkadaş eksikliği, (e) bilgi eksikliği, (f) para, (g) sosyal çevre ve (h) zaman olarak adlandırılmıştır (Tablo 1).

Güvenirlilik

Thorndike, Cunningham, Thorndike ve Hagen'in de (1991) belirttiği gibi güvenilirlik bir ölçeğin ölçmeyi hedeflediği özelliği ne kadar doğru ölçtüğünü ifade etmektedir. Bu çalışmada geliştirilmesi hedeflenen ölçeğin güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alpha metodu kullanılmıştır. Tablo 2'de Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28'nin 8 alt boyutu için hesaplanan Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları sunulmuştur.

Tablo 1: Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28'de Yer Alan Maddelerin Temel Bileşenler Faktör Yükleri

Maddeler	Faktörler							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Tesis								
5. Kentteki bu tür tesislerin bakımsız veya kötü olması	.855							
4. Kentteki tesislerin yetersiz olması	.848							
3. Kentteki tesislerin kalitesiz olması	.784							
6. Kentteki tesislerin ilgilendiğim etkinliklere uygun olmaması	.773							
7. Kentteki tesislerin çok kalabalık olması	.704							
Ulaşım								
9. Kentteki ulaşım olanaklarının yetersiz olması		.878						
10. Kentteki ulaşım zamanının uzun olması		.864						
11. Modern toplu taşımacılığın olmaması		.811						
8. Kentteki tesislerin eve uzak olması		.649						
Kentsel Koşullar								
22. Kent yaşantısının aşırı stresli olması			.863					
23. Kent yaşamının çok yorucu olması			.859					
21. Kent ortamının kalabalık ve gürültülü olması			.741					
26. Kentteki otopark alanlarının yetersiz olması			.552					
24. Kentte kendini güvende hissetmemek			.506					
25. Kentte temiz, sessiz ve yeşil bir çevrenin olmaması			.499					
Arkadaş Eksikliği								
14. Kentteki arkadaşlarımla bu tür etkinliklere katılmak istememesi				.829				
13. Kentte katılacak kimsenin olmaması				.818				
12. Kentteki arkadaşlarımla zamanının olmaması				.779				
Bilgi Eksikliği								
16. Kentte bu tür etkinliklerin nasıl yapılacağını öğretecek kimsenin olmaması					.827			
17. Kentte bu tür etkinlikler hakkında yeterli bilgilendirmenin (yayının) olmaması					.817			
15. Kentteki bu tür etkinliklere nerede katılabileceğim hakkında bilgimin olmaması					.768			
Para								
18. Kentteki üyelik, tesis kullanım vb. gibi ücretlerin çok yüksek olması						.798		
19. Kentte bu tür etkinliklere katılabilmek için gerekli malzemelerin fiyatlarının çok yüksek olması						.771		
20. Kentteki ulaşım ücretlerinin yüksek olması						.439		
Sosyal çevre								
27. Aile veya iş çevresinin etkinliklere katılımlara engel oluşturması							.772	
28. Kentteki yaşam çevresi veya sosyal çevrenin tutucu olması							.730	
Zaman								
1. Kentteki iş/çalışma zamanının yoğunluğu								.850
2. Kentteki etkinlik zamanlarının uymaması								.766

Not: Faktör yükü 0.40 ve üstü olarak alınmıştır

Tablo 2: Boş Zaman Engelleri Ölçeği-28'in İç Tutarlılık Katsayıları

Alt Boyutlar	Alfa
Tesis	.88
Ulaşım	.88
Kentsel koşullar	.84
Arkadaş eksikliği	.85
Bilgi eksikliği	.85
Para	.82
Sosyal çevre	.77
Zaman	.76

Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayıları 8 alt boyut için .76 (zaman) ile .88 (tesis ve ulaşım) arasında değişmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada kentsel yaşam sürecinde bireylerin rekreasyonel etkinliklere katılımlarında engel oluşturabilecek unsurların değerlendirilmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir yeni bir ölçeğin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu çalışmada ise ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi için varimax dönüştürmesi ile yapılan Temel Bileşenler (Principle Component) Analizi yönteminden yararlanılmıştır. Faktör analizi yöntemi, literatürde yaygın olarak kullanılan ve çok değişkenli istatistiksel tekniklerden birisidir. Bu yöntemin izlenmesindeki temel amaç, bir ölçekte bulunan birbiriyle ilişkili çok sayıda değişkeni anlamlı ve birbirinden bağımsız faktörler haline dönüştürmek ve değişkenler arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktır (Kalaycı, 2005). Bu bağlamda, yapılan faktör analizi sonuçlarına göre, ölçeği oluşturan maddelerin 8 faktör şeklinde dağılım gösterdikleri belirlenmiştir.

Bununla beraber faktör analizine sokulan madde sayısının 34 olduğu göz önüne alındığında, 6 maddenin faktör ağırlıkları .40'ın altında olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Faktör yükleri düşük olan maddelerin ölçekten çıkarılması yöntemi literatürdeki diğer ölçek geliştirme çalışmalarında kullanılan ve istatistikçiler tarafından önerilen bir yöntemdir (Dağ, 2002; Kalaycı, 2005). Ayrıca, ölçekte kalması uygun bulunan toplam 28 maddeden 2 tanesinin faktör yükünün kabul edilebilirlik düzeyinin (.40 ve üzeri) üzerinde olduğu ve 26 maddenin faktör yüklerinin de .506 ile .878 arasında değiştiği ve bu aralığında oldukça iyi olarak kabul edilen bir aralıkta (.50 ve üzeri) olduğu da görülmektedir. Elde edilen bulgular, BEÖ-28'in öğretim elemanları için geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Hinkin'inde (1995) belirttiği gibi güvenilirliğin test edilmesi (içsel tutarlık) ölçek geliştirme sürecinde mutlaka dikkate alınması gereken önemli bir noktadır. Daha önce yapılan araştırmalarda güvenilirliği belirlemede pek çok yöntem kullanılmasına rağmen, bu çalışmada literatürde sıklıkla kullanılan ve en çok kabul gören ve içsel tutarlılığı sınamada kullanılan Cronbach Alpha metodu kullanılmıştır (Podsakoff ve Dalton, 1987; Price ve Mueller, 1986). Elde edilen bulgulara göre, ölçekte yer alan toplam 8 alt boyut için iç tutarlılık katsayıları .76 -.88 aralığındadır. Elde edilen bu değerler, kabul edilebilirlik düzeyinin (.70) üzerinde hatta 6 alt boyutun iç tutarlılık katsayısı yüksek güvenilir (.80-1.00) olarak kabul edilen aralıktadır (Alpar, 2001).

Ayrıca, analizlerde kullanılan örneklem grubunun (210 katılımcı) uygunluğunu test etmek için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) indeksi kullanılmış ve yapılan analiz sonucunda .832 değeri bulunmuştur. Elde edilen bu KMO değeri minimum (.50) oldukça üzerinde hatta "Çok İyi" (.80) olarak kabul edilen bir aralıktadır (Kalaycı, 2005).

Sonuç olarak, BEÖ-28'in iç tutarlılığını ve yapı geçerliğini test etmek amacı ile yapılan analizler sonucunda elde bulgular, BEÖ-28'in kentsel yaşam sürecinde öğretim elemanlarının boş zamanlarındaki rekreasyonel etkinliklere katılımlarında engel oluşturabilecek faktörleri ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğunu ortaya koymaktadır. Öğretim elemanları ile gerçekleştirilen bu çalışmanın benzerlerinin kentsel alanda yaşayan farklı gruplarla yapılmasına da ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKLAR

1. Alexandris, K. & Carroll, B. (1997). Demographic Differences in the Perception of Constraints on Recreational Sport Participation: Results from a Study in Greece. *Leisure Studies*, 16, p. 107-125.
2. Crawford, D., Jackson, E., & Godbey, G. (1991). A Hierarchical Model of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 13, p. 309-320.
3. Dağ, İ. (2002). Kontrol Odağı Ölçeği (KOÖ): Ölçek Geliştirme, Güvenirlilik ve Geçerlik Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 77-90
4. Hawkins, B. A., Peng, J., Hsieh, C-M, & Eklund, S. J. (1999). Leisure Constraints: A Replication and Extension of Construct Development. *Leisure Sciences*, 21, p. 179-192.
5. Hinkin, T. R. (1995). A Review of Scale Development Practices in the Study of Organization. *Journal of Management*, Sept-Oct.
6. Jackson, E. L. (1993). Recognising Patterns of Leisure Constraints: Results From Alternative Analyses. *Journal of Leisure Research*, 25, 124-149.
7. Jackson, E. L., Crawford, D., & Godbey, G. (1993). Negotiation of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 15, p. 1-11.
8. Jackson, E. L., & Henderson, K. (1995). Gender Based Analysis of Leisure Constraints. *Leisure Sciences*, 17, p. 31-51.
9. Kalaycı, Ş. (2005). SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri. Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti. Ankara.
10. Karaküçük, S., & Gürbüz, B. (2006). The reliability and validity of the Turkish version of "Leisure Constraints Questionnaire" 9th International Sport Sciences Congress, Congress Proceedings Book, Muğla, Turkey
11. Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
12. Kay, T. & Jackson, G. (1991). Leisure Despite Constraint: The Impact of Leisure Constraints on Leisure Participation. *Journal of Leisure Research*, 23, p. 301-313.
13. Koçak, S. (2005). Perceived Barriers to Exercise Among University Members. *International Council for Health, Physical education, Recreation, Sport and Dance*, Volume XLI, No: 1, Winter, p. 34-36.
14. Kyle, G. T. & Mowen, A. J. (2003). An Examination of the Relationship Between Leisure Constraints, Involvement and Commitment. *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium*.
15. Liechty, T., Freeman, P. A. & Zabriskie, R. B. (2006). Body Image and Beliefs About Appearance: Constraints on the Leisure of College-Age and Middle-Age Women. *Leisure Sciences*, 28, p. 311-330.
16. Rapoport, T. (1989). Experimentation and Control: A Conceptual Framework for the Comparative Analysis of Socialization Agencies. *Human Relations*, 42, 957-973
17. Shinew, K. J., Floyd, M. F., & Parry, D. (2004). Understanding the Relationship Between Race and Leisure Activities and Constraints: Exploring an Alternative Framework. *Leisure Sciences*, 26:181-199.
18. SPSS. (2002). SPSS base 11.0 user's guide. Chicago: SPSS.
19. Tezbaşaran, A. (1997). Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu. II. Bası, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara.
20. Thorndike, R. M., Cunningham, G. K., Thorndike, R. L., & Hagen, E. P. (1991). *Measurement Evaluation In Psychology And Education*. Newyork: Macmillan Publishing Company.

FUTBOL SEYİRCİSİNİN FUTBOLCU ÜZERİNE ETKİLERİ

Ziya KORUÇ *
Serdar KOÇAEKŞİ *
Caner ESENYEL *

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; iki farklı sezonda TFF Süper Liginde oynanan maçlarda ev sahibi olma avantajını, bu avantajın fonksiyonel saldırganlık ve fonksiyonel olmayan saldırganlık üzerindeki etkisini ve Türkiye çapında taraftar sorunu olan ve olmayan futbol takımları açısından bir fark gösterip göstermediğini incelemektir. Bu nedenle TFF Süper Liginde 2002-03 ve 2003-04 yıllarında oynanan maçların gazeteler ve internet sayfaları taranarak ev sahibi ve konuk takımlar açısından futbol ligi için galibiyet, mağlubiyet, atılan ve yenen gol, kart ve penaltı cezalarına bakılmıştır. Elde edilen bulgular % analizleri ve yüzdellikler arası t test ile değerlendirilmiştir. TFF Süper Liginde genel olarak takımların kendi sahalarında daha fazla galip geldikleri ve daha fazla gol attıkları gözlenmektedir. Türkiye genelinde taraftar sorunu yaşamadığı düşünülen takımların kendi sahaların da daha fazla galip geldikleri ve daha çok gol attıkları gözlenmektedir ($p < .05$). Türkiye genelinde taraftarı daha az olan takımlara bakıldığında ise kendi sahalarında daha fazla galip gelirken, deplasman da daha fazla mağlup oldukları ve deplasmanda daha fazla gol yedikleri gözlenmektedir ($p < .05$). Kart ve penaltı cezalarına bakıldığında genel olarak ev sahibi takımların daha fazla kart ve penaltı cezası aldıkları, ama farkın istatistiksel olarak önemli olmadığı gözlenmektedir ($p > .05$). Türkiye genelinde taraftar sorunu olmayan takımların da benzeri durum içinde oldukları gözlenirken, Türkiye genelinde taraftar sorunu yaşayan takımlarda ise deplasman maçlarında daha fazla sarı kart ve penaltı cezası aldıkları ama kendi evlerindeki maçlarda daha fazla kırmızı kart cezası aldıkları gözlenmektedir. Fakat sonuçlar, istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > .05$). Elde edilen bulgular Türkiye'de ev sahibi olmanın ve fazla seyirciye sahip olmanın futbolda önemli bir avantaj oluşturduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Ev sahibi olma, fonksiyonel saldırganlık, fonksiyonel olmayan saldırganlık, seyirci, futbol.

Geliş tarihi: 11.12.2006; Yayına kabul tarihi: 02.05.2007

* Hacettepe Üniversitesi Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu, ANKARA

THE EFFECTS OF FOOTBALL SPECTATORS ON FOOTBALL PLAYER

SUMMARY

The purpose of this research was to investigate home advantage, to examine the effect of this advantage on functional and dysfunctional aggression, and to compare home advantage between the soccer teams which have no supporter problem (have supporters everywhere in Turkey) and which have supporter problem (have almost no supporters except home territory) within the matches played in Turkish Super Soccer in two different seasons. For this purpose, matches played in Turkish Super Soccer League in 2002-03 and 2003-04 seasons were scanned from newspaper and Internet archives. In this archive scanning, for soccer competitions; win, lose, goals scored, goals missed, cards punished and penalty kicks were collected for home and visitor teams. Collected data were evaluated by % analysis and within percentages t test. In Turkish Super Soccer League, it is observed that teams generally won more games and scored more points in their home territories. It is also observed that teams which have been considered not to have supporter problem won more games and scored more goals in their home territories ($p < .05$). On the other hand, teams which have supporter problem won more games in their fields, but won fewer games, scored fewer goals and given away more goals in away field ($p < .05$).

When card and penalty kick punishments are investigated it is seen that home teams generally had more card and penalty kick punishments, but it is also seen that these differences were not statistically significant ($p < .05$). This difference also remains same for teams, which have no supporter problem. However, when teams which have supporter problem were investigated, it is seen that they had more yellow card and penalty kick punishments in away field, whereas had more red card punishments in home field. But the obtained differences were not statistically significant ($p > .05$). The results showed that in Turkey because of attracting more spectators, being home team is an important advantage in football.

Key words: Home advantage, functional aggression, dysfunctional aggression, spectator, football.

GİRİŞ

Spor sahalarındaki saldırganlık ve şiddet olaylarına bakıldığında bunların sosyal bir olgu olduğu dikkat çekmektedir. Sosyal olgularla ilgili sosyal alanlarda yapılan çalışmaları tek sebeple açıklamak olanaklı gibi görünmemektedir. Bu bağlamda farklı bir boyut getirmek açısından seyircilerin sporcular üzerindeki etkileri de ele alınabilmelidir. Sportif performansta seyircinin etkisi belirleyici olarak dikkat çekmektedir. Kendi sahasında oynayan takımların sağladığı avantaj, belki de bunun en önemli göstergesidir. Çok çeşitli değişkenler ev sahibi avantajının oluşmasına yardımcı olmaktadır. Fakat hiçbir etken seyirci desteği kadar önemli değildir (Varca, 1980). Bu desteğin de kuramsal olarak iki temel üzerine kurulması olasıdır, bunlar sosyal kolaylaştırma kuramı (social facilitation theory) ve ev sahibi olma avantajı ya da dezavantajıdır.

Sosyal psikoloji çalışmalarında, sosyal aylaklık (social loafing) çalışmalarının karşıtı olarak bir veya daha fazla seyircinin varlığının performans sergilemede bir kolaylaştırıcılık sağladığı düşüncesi ortaya atılmıştır. Bunun nedeni daha çok sporcuların yakınları, aileleri, hemcinsten ya da karşı cinsten arkadaşları tarafından desteklenmesine; dolayısıyla birilerinin varlığının sporcunun

performansını artıracığı düşüncesine dayandırılmaktadır. Sosyal aylıklık ise daha çok takım arkadaşlarının varlığının sporcuda daha az çabaya neden olacağı düşüncesini yaratmaktadır (Carron ve Hausenblas, 1998).

Triplet Dynamogenesis Kuramında, bir kişinin hareketinin görülmesiyle, hareket düşüncesi ortaya çıkar ve bu da daha süratli bir harekete neden olur savını kanıtlamak amacıyla çocuklarla yalnız başlarımayken ve bir başkasının varlığı durumunda balıkçı kamışlarında makara sarma işlemini ele almıştır. 40 kişilik çalışma grubundan, 20 çocuk yarışma durumunda daha hızlı makara sararken, sadece 10 çocuk kendi başlarına oldukları durumda daha hızlı makara sarmışlardır. Bu bulgu deneysel kanıt olarak kabul edilmiş ve aynı zamanda bisikletçilerin neden bir başka sporcuya varken daha hızlı olduklarını da kanıtlamak için önemli bir veri oluşturmuştur (Zajong, 1986).

Fakat elde edilen bulgular daha sonra Allport tarafından geliştirilmiş ve kuramsal yapıda da değişikliğe gidilerek "sosyal kolaylaştırma" adını almıştır. Zajong (1986) drive teorisinin temelinde yer alan modele uyarak seyircinin varlığının sporcuların performanslarında artışa neden olacağı düşüncesini savunmuştur. Yapılan çalışmalar seyircinin varlığının iyi performans sergileyen sporcularda performansta artışa neden olurken, becerikli olmayan ya da acemi olan sporcularda performans düşüşüne neden olduğu saptanmıştır (Shmidt, 1992).

Seyirci ile sporcunun etkileşimi sahadaki sporsal performans açısından önem taşıdığı gibi saha içinde saldırgan davranışların artmasına da neden olabilecek gibi görünmektedir. Diğer yandan ikinci kuramsal temeli kanıtlamak için yapılan çalışmalarda Schwartz ve Barsky (1977) seyirci kalabalığının ev sahibi için önemli bir avantaj oluşturduğunu belirtmektedirler. Bazı araştırmacılar ise misafir takımın yol yorgunluğu, uyku düzeninin aksaması, yeme alışkanlığının değişmesi, sahaya yabancılaşmak ve hakem oyunları gibi bir kısım düşünceler nedeni ile dezavantajı kendilerinin yarattığını, bunun sonucu olarak da ev sahiplerinin avantajlı duruma geçtiğini belirtmektedirler (Silva, 1987). Courneya ve Carron (1992) ev sahibi ve konuk takımın seyahat yorgunluğu açısından önemli bir fark oluşturacağını belirtmektedirler. Hatta bunu önleyebilmek için de tarafsız saha seçeneğinin sürekli göz önünde tutulması gerektiğini söylemektedirler.

Varca (1980) ise ev sahibi olmanın aynı zamanda daha atak oynamak, daha baskın olmak anlamına geldiğini, konuk takımların ise daha pasif etmenler sergileyebileceğini belirtmektedir. Bunun da sosyal kolaylaştırma kuramı ile yakından ilgili olduğunu, çünkü seyirci desteğinin uyarılmışlık düzeyini artırdığını, böylece saldırganlığın daha kolay sergilenebildiğine değinmektedir. Varca terminolojisinde basketboldeki bir kısım etmenlerin saldırganlık kapsamında olduğunu belirtmektedir. Örneğin; basketbolde top çalma, ribaunt ve blok yapma sertlik içermektedir. Fakat bunun yanında çabuk hareketler olduğu için de performansta yükselme ile kendisini gösteren davranışlar olarak adlandırılmaktadır. Bunlara fonksiyonel saldırganlık adını veren Varca, bu davranışların art niyet taşımadığını, nadiren zarar verme amacı olabileceğini belirtmektedir.

Fonksiyonel olmayan saldırganlık olarak da bireysel faulleri, hatalı davranışları ele almaktadır ve bu davranışların çok iddialı davranışlar olmalarına karşın saldırganlık amaçlı olduklarını belirtmektedir. Atılan sayı ya da serbest atışlar ise bu sınıflama içinde yer almamıştır. Kuramsal olarak bakıldığında konuk takım ile ev sahibi takımın bu oyun istatistiklerinden farklı puan almamaları gerekmektedir.

Varca'nın denencesinden hareketle yapılan çalışmalarda Mc Guire, Courneya, Widmeyer ve Carron (1992) saldırganlığın ev sahibi takım taraftarlarını coşturduğunu ve ev sahibi sporcuların daha aktif duruma geldiğini belirtmektedirler.

Silva (1987) yaptığı çalışmada Atlantik Sahil Konferans Basketbol karşılaşmalarına katılan takımları ev sahibi avantajı açısından değerlendirdiklerinde çoğu pozisyonda ev sahibi takımın, konuk takımın performansını olumsuz yönde etkilediğini saptamıştır. Nedensel araştırmada ise bu durumun ev sahibi takımın beklenenden daha iyi olmasıyla değil de, konuk takımın top almada ve sayı üretmede daha az performans sergilemesi ile açıklanmasının daha doğru olacağını belirtmişlerdir.

Yapılan çalışmalar en iyi ev sahibi etkisinin daha çok basketbol, futbol, beyzbol ve buz hokeyi takımlarında gözlemlendiğini belirtmektedir. Fakat çalışmalar içinde neden bu tür spor dallarında daha etkili sonuç alındığını açıklamamışlardır (Courneya ve Carron, 1992; Pollard, 1986).

Seyircinin özelliklerine yönelik olarak yapılan çalışmalarda ise seyircinin sayı olarak fazlalığının otomatik uyarılmışlık düzeyini olumlu etkilediği ve sosyal kolaylaştırma kuramını işlettiği belirtilmektedir. Öte yandan, ev sahibi seyircilerinin değişik davranışları sporcular üzerinde farklı etkilere sahip olabilir. Seyircinin düşmansı tutum sergilemesinin etkisi konusunda yapılan çalışmalarda bu tür tutumların performansı olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır (Landers, 1980). Thirer ve Rampey 1979 yılında basketbol yarışmalarını gözlemleyerek yaptıkları bir çalışmada seyircilerin sahaya yabancı madde atmak ya da konuk takımın sporcuları aleyhinde kötü tezahüratta bulunmak gibi anti-sosyal davranışlar göstermesinin konuk takımın performansında bir değişiklik yaratmadığını belirtmişler. Fakat öte yandan ev sahibi takımın performansında ise düşüşe sebep olduğunu ortaya çıkartmışlardır (Smith, 2003). Bu sonuçların tam tersine, Wolfson, Wakelin ve Lewis, (2005) ise Greer'in 1983'de yaptığı bir çalışmada seyircilerin seslerini yükseltmelerinin ev sahibi takımın performansında artışa, konuk takımın performansında ise düşüşe sebep olduğu bulmuşlardır.

Bu araştırmanın amacı; iki farklı sezonda Türkiye Profesyonel Süper Ligde oynanan maçlarda ev sahibi olma avantajını, bu avantajın fonksiyonel saldırganlık ve fonksiyonel olmayan saldırganlık üzerindeki etkisini ve Türkiye çapında taraftar sorunu olan ve olmayan futbol takımları açısından bir farklılık gösterip göstermediğini incelemektir.

Yöntem:

Araştırma Grubu: Araştırma arşiv araştırması olarak gerçekleştirilmiştir. 2002-2003 ve 2003-2004 yılında TFF Süper Liginde oynayan 18 takımın verileri değerlendirilmiştir.

Sezon sonrasında, futbol takımlarının kendi sahalarında ve konuk takımların oyun sayıları, galibiyet, mağlubiyet, yenen gol sayısı, atılan gol sayısı ile kart ve penaltı cezaları ev sahibi ve konuk takımlar açısından karşılaştırılmıştır.

Verilerin Toplanması: Araştırmada kullanılacak veriler TFF arşivlerinden ve günlük gazete arşivlerinden elde edilmiştir.

Türkiye Futbol liginde bir kısım takımların tüm Türkiye’de taraftarı olacağı varsayımından hareket edildiğinde, bu takımlar Galatasaray, Beşiktaş, Fenerbahçe ve Trabzonspor’dan oluşmuştur. Türkiye genelinde taraftarı daha az olabileceği varsayılan takımlar 7 coğrafi bölgeden kura ile alınan 7 takımdan oluşturulmuştur. Bu takımlar 2002-2003 sezonu için Kocaelispor, Altay, Adanaspor, Elazığspor, Diyarbakırspor, Samsunspor, Gençlerbirliği Spor Kulüpleridir. Aynı şekilde 2003-2004 sezonunda taraftar sayısı daha az olan kulüpler olarak düşünülerek (futbolda şehir takımlarından farklı olarak belki kuruluş önceliği nedeniyle olabilir taraftar sayısı daha fazla olan ve olmayan takımlar şeklinde bir ayırım yapılmaktadır. Burada belirtilen taraftarı kendi şehri dışında çok olmayan kulüplerdir) alınan takımlar Samsun Spor, Gençler Birliği, Denizli Spor, Diyarbakır Spor, İstanbul Spor, Elazığ Spor ve Adana Spor dur.

Verilerin Çözülmesi: Araştırmadan elde edilen veriler betimsel istatistiksel tekniklerle ve yüzdelikler arasındaki farkın farkı testi ile analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırma bulguları futbol maçlarıyla ilgili olarak ele alınmıştır. Türkiye Futbol Federasyonu 2002-2003 ve 2004 Süper Liginde oynanan karşılaşmalarda genel olarak ev sahibi takım ve konuk takımın maçları, galibiyetleri, mağlubiyetleri, attıkları gollerine bakıldığında (Tablo 1) Ev sahibi takımların, konuk takımlara göre daha fazla galip geldikleri ve daha fazla gol attıkları görülmektedir. Türkiye genelinde hemen her ilde taraftarı olduğu düşünülen takımların 2002-2003 yılı maçlarında (Tablo 2) kendi sahalarında deplasmana göre daha fazla galip geldikleri ($t=2.78$; $p<.05$) ve daha fazla gol attıkları ($t=4.50$; $p<.05$) gözlenmektedir. 2003-2004 sezonunda ise sayı olarak benzeşim olsa bile aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=0.96$, $t= 1.03$; $p>.05$).

Tablo 1: TFF Süper Ligi 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda Ev Sahibi Takımlarının Maçları ve Attıkları - Yedikleri Gol Sayıları

	Galibiyet		Mağlubiyet		Attığı Gol		Yediği Gol	
	n	%	n	%	n	%	n	%
2002-03								
Ev Sahibi	150	65	81	35	500	59	349	41
Deplasman	81	35	150	65	349	41	500	50
Toplam	231		231		849		849	
2003-04								
Ev Sahibi	142	60	96	40	504	56	397	44
Deplasman	96	40	142	60	397	44	504	56
Toplam	238		238		901		901	
TPSL Oynanan Maç Toplamı				612				
Ev Sahibi Takımın Maç Sayısı				306				

Türkiye genelinde taraftar sorunu olan takımlara bakıldığında (Tablo 3) 2002-2003 sezonunda 7 takımın kendi evlerindeki maçlarda galibiyet oranları ile mağlubiyet oranları karşılaştırıldığında kendi evlerinde yaptıkları maçlarda daha fazla galip geldikleri, deplasmanda daha fazla mağlup oldukları ($t= 3.17$; $p<.05$) ve deplasmanda daha fazla gol yedikleri ($t=3.17$; $p<.05$) gözlenmiştir.

Tablo 2: TFF Süper Ligi 2002-2003 ve 2003- 2004 Sezonlarından Seçilen Taraftar Sorunu Olmayan (4 takımın) Kendi Sahasında ve Deplasmandaki Maçları ve Attıkları - Yedikleri Gol Sayıları

	Galibiyet		Mağlubiyet		t	Attığı Gol		Yediği Gol		t
	n	%	n	%		n	%	n	%	
2002-03										
Ev Sahibi	44	59	8	29		127	58	41	33	
					2.78*					4.50*
Deplasman	30	41	20	71		92	42	84	67	
Toplam	74		28			219		125		
2003-04										
Ev Sahibi	42	55	13	45		145	56	88	51	
					.96					1.03
Deplasman	34	45	16	55		113	44	84	49	
Toplam	76		29		258		172			
TPSL Oynanan Maç Toplamı				612						
Maç Sayısı				136						

2003-2004 sezonunda ise benzer şekilde deplasmanda daha fazla mağlup olurlarken ($t=2.57$; $p<.05$), daha fazla gol yedikleri bulunmuştur ($t=3.49$; $p<.05$).

Tablo 3: TFF Süper Ligi 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonlarından Seçilen Taraftarı Daha Az Olan Takımların Kendi Sahalarındaki-Deplasmandaki Maçları ve Attıkları - Yedikleri Gol Sayıları

2002-03	Galibiyet		Mağlubiyet		t	Attığı Gol		Yediği Gol		t
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Ev Sahibi	50	64	42	40		175	55	166	43	
					3.17*					3.17*
Deplasman	28	36	62	60		144	45	221	57	
Toplam	78		104			319		387		
2003-04										
Ev Sahibi	45	60	48	41		171	54	162	41	
					2.57*					3.49*
Deplasman	30	40	69	59		144	46	232	59	
Toplam	75		117			315		394		
TPSL Oynanan Maç Toplamı					612					
Maç Sayısı					238					

2002-2003 ve 2003-2004 sezonlarında oynanan Süper Lig maçlarında takımların kart görme ve penaltı alma durumlarına bakıldığında (Tablo 4) ise deplasman takımlarının daha fazla sarı ve kırmızı kart cezası aldıkları ama aralarındaki farkın istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı gözlenmektedir ($t = -0.46$ ve $t = -0.11$; $p > .05$).

Tablo 4: 2002-2003, 2003-2004 Sezonunda Oynanan TFF Süper Lig Maçlarında Görülen Kart ve Penaltı Cezaları

2002-03	Sarı Kart		Kırmızı Kart		t	Penaltı	
	n	%	n	%		n	%
Ev Sahibi	597	48	36	45		25	42
					0.46		
Deplasman	656	52	44	55		35	58
Toplam	1253		80			60	
2003-04							
Ev Sahibi	549	49	39	49		23	39
					0.11		
Deplasman	578	51	40	51		36	61
Toplam	1127		79			59	

Benzeri durumu taraftar sorunu yaşamayan takımlar açısından değerlendirildiğinde (Tablo, 5) alınan kart ve penaltı cezalarının sayısal olarak deplasmanda fazla olmasına karşın istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p > .05$).

Taraftarı daha az olan takımlar açısından bakıldığında (Tablo, 6) benzeri durum gözlenmiştir ($p > .05$).

Tablo 5: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonlarında Oynanan TFF Süper Birinci Lig Maçlarında Seyirci Sorunu Olmayan Takımların Gördükleri Kart ve Penaltı Cezaları

2002-03	Sarı Kart		Kırmızı Kart		t	Penaltı	
	n	%	n	%		n	%
Ev Sahibi	134	48	6	30		2	22
					-1.52		
Deplasman	148	52	14	70		7	78
Toplam	282		20			9	
2003-04							
Ev Sahibi	125	48	13	50		8	53
					-0.15		
Deplasman	133	52	13	50		7	47
Toplam	258		26			15	

2002-2003 ve 2003-2004 sezonunda oynanan maçlardaki genel toplam üzerinden galibiyet, mağlubiyet ve atılan gollere (Tablo 7) bakıldığında genel olarak ev sahiplerinin daha fazla galip geldikleri ve benzeri durumun atılan goller içinde geçerli olduğu gözlenmektedir.

Tablo 6: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonlarında Oynanan TFF Süper Liginde Seyircisi Daha Az Olan Takımların Gördükleri Kırmızı ve Sarı Kartlar ve Penaltı Cezaları

2002-03	Sarı Kart		Kırmızı Kart		t	Penaltı	
	n	%	n	%		n	%
Ev Sahibi	226	46	19	56		16	52
					-1.14		
Deplasman	267	54	15	44		15	48
Toplam	493		34			31	
2003-04							
Ev Sahibi	212	49	9	47		7	28
					0.17		
Deplasman	217	51	10	53		18	72
Toplam	429		19				

Tablo 7: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda TFF Süper Liginde Oynanan Maçlardaki Toplam Galibiyet, Mağlubiyet ve Atılan Goller

	Galibiyet		Mağlubiyet		Attığı Gol		Yediği Gol	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ev Sahibi	292	62	177	38	1004	57	746	43
Deplasman	177	38	292	62	746	43	1004	57
Toplam	469		469		1750		1750	

2002-2003 ve 2003-2004 sezonunda oynanan maçlardaki kart cezaları ve penaltılara bakıldığında (Tablo 8) deplasman takımlarının daha fazla sarı ve kırmızı kart gördükleri, ama aralarındaki farkın, istatistiksel olarak anlamlı olmadığı gözlenmektedir ($t=-0.24$; $p>.05$). Penaltı cezaları açısından bakıldığında da deplasman takımlarının daha fazla penaltı cezası aldıkları gözlenmektedir.

Tablo 8: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda TFF Süper Liginde Oynanan Maçlardaki Toplam Sarı ve Kırmızı Kart ve Penaltı Cezaları

2002-03	Sarı Kart		Kırmızı Kart		t	Penaltı	
	n	%	n	%		n	%
Ev Sahibi	1146	48	75	47		48	40
					-0.24		
Deplasman	1234	52	84	53		71	60
Toplam	2380		159			119	

2002-2003 ve 2003-2004 sezonunda Türkiye genelinde taraftar sorunu olmayan takımların oynanan maçlardaki galibiyet, mağlubiyet ve attıkları gollere bakıldığında (Tablo 9) bu takımların kendi sahalarında iken daha fazla galip gelip daha az mağlup oldukları görülmektedir ($t= 2.64$; $p<.05$). Deplasmanda da bu takımlar daha fazla galip gelmelerine karşın biraz daha fazla mağlup oldukları gözlenmektedir. Aynı şekilde kendi sahalarında iken daha fazla gol atıp daha az gol yedikleri saptanmıştır ($t=3.68$; $p<.05$). Bu takımlar deplasmanda da daha fazla gol atmış ama ev sahibi olmaya göre biraz daha fazla gol yemişlerdir.

Tablo 9: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda TFF Süper Liginde Oynanan Maçlarda Seyirci Sorunu Olmayan Takımların Galibiyet, Mağlubiyet ve Attıkları Goller

	Galibiyet		Mağlubiyet		t	Attığı Gol		Yediği Gol		t
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Ev sahibi	86	57	21	37		272	57	129	43	
					2.64*					3.68*
Deplasman	64	43	36	63		205	43	168	57	
Toplam	150		57			477		297		

2002-2003 ve 2003-2004 sezonunda taraftar sorunu olmayan takımların oynanan maçlardaki sarı ve kırmızı kart ve penaltılarına bakıldığında (Tablo 10) kendi sahalarında daha az kırmızı ve sarı kart gördükleri aynı şekilde daha az penaltı cezası aldıkları gözlenmiştir. Deplasmanda ise daha fazla kart cezası ve penaltı cezası aldıkları ama ev sahibi ve deplasman koşullarına göre aralarındaki farkın istatistiksel olarak önemli olmadığı gözlenmektedir ($t=.87$; $p>.05$).

Tablo 10: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda TFF Süper Liginde Oynanan Maçlarda Seyirci Sorunu Olmayan Takımların Sarı Kart Kırmızı Kart ve Penaltı Cezaları

2002-03	Sarı Kart		Kırmızı Kart		t	Penaltı	
	n	%	n	%		n	%
Ev Sahibi	259	48	19	41	0.87	10	42
Deplasman	281	52	27	59		14	58
Toplam	540		46			24	

2002-2003 ve 2003-2004 sezonunda Türkiye genelinde seyircisi daha az olan takımların oynanan maçlardaki galibiyet, mağlubiyet ve attıkları gollere bakıldığında (Tablo 11) kendi sahalarında iken daha fazla galip geldikleri ama deplasmanda daha fazla mağlup oldukları gözlenmektedir ($t=4.06$; $p<.05$). benzer şekilde kendi sahalarında iken daha fazla gol atıp, deplasmanda ise daha fazla gol yedikleri saptanmıştır ($t=4.71$; $p<.05$).

Tablo 11: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda TFF Süper Liginde Oynanan Maçlarda Seyirci Daha Az Olan Takımların Galibiyet, Mağlubiyet ve Attıkları Goller

	Galibiyet		Mağlubiyet		t	Attığı Gol		Yediği Gol		t
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Ev Sahibi Takım	95	62	90	41	4.06*	346	55	328	42	4.71*
Deplasman	58	38	131	59		288	45	453	58	
Toplam	153		221			634		781		

2002-2003 ve 2003-2004 sezonunda Türkiye genelinde seyircisi az takımların oynanan maçlardaki sarı, kırmızı kart ve penaltı cezalarına bakıldığında (Tablo 12) kendi sahalarında daha az sarı kart görürken, deplasmanda daha fazla kırmızı kart gördükleri belirlenmiştir. Fakat ev sahibi ve deplasman koşulları arasındaki fark istatistiksel olarak önemli değildir ($t=-0.75$; $p>.05$). Buna karşın deplasmanda daha fazla penaltı cezası aldıkları gözlenmektedir.

Tablo 12: 2002-2003 ve 2003-2004 Sezonunda TFF Süper Liginde Oynanan Maçlarda Seyircisi Daha Az Olan Takımların Sarı kart, Kırmızı Kart ve Penaltı Cezaları

	Sarı Kart		Kırmızı Kart		t	Penaltı	
	n	%	n	%		n	%
Ev Sahibi Takım	438	48	28	53		23	41
					-0.75		
Deplasman	484	52	25	47		33	59
Toplam	922		53			56	

Tartışma ve Yorum

TFF Süper Liginde yer alan futbol takımları için elde edilen bulgular pek çok araştırmacının bulgularını destekler niteliktedir (Nevill, Balmer ve Williams, 1999; Nevil ve Holder, 1999; Silva, 1987, Polland, 2002). Futbolda ev sahibi takımların kazanma oranlarının % 60'lar düzeyinde olduğunu belirtilmektedir (Schwartz ve Barsky,1977). Bu çalışmada da kazanma oranı % 62 olarak bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular Türkiye genelinde taraftar sorunu bulunmayan takımların kendi sahalalarında daha kolay galip gelebildiğini, deplasmandaki galip gelme yüzdelerinde ise düşüş yaşanmasına karşın bu takımların yine de taraftar sorunu olan takımlara göre deplasmanda daha fazla galip geldiğini göstermektedir. Türkiye genelinde taraftar daha az olan takımların ise kendi sahalarındaki galibiyet oranları daha yüksekken, bu takımlar deplasmanda daha fazla mağlup olmaktadır. Bu bulgu sosyal kolaylaştırma kuramını destekler nitelikte görünmektedir. Kendi sahasında takımını destekleyen seyircileri olmasına karşın deplasmanda seyirci sorunu yaşamaktadır, bu da takımın performansına yansımış gibi görünmektedir. Yani taraftar sorunu olan takımlar açısından ev sahibi ve deplasman maçlarında ortaya çıkan fark, taraftar kitlesine bağlanabilecek gibi görünmektedir. Taraftar sorunu olmayan takımlar daha fazla galip gelirlerken, seyirci problemi olan takımların deplasmanda daha fazla mağlup oldukları gözlenmektedir. Elde edilen bulgu seyircinin önemli olduğunun bir göstergesi olarak ele alınabilir. Moore ve Brylinsky (1995) ile Pollard (1986) özellikle futbolda alışkın olmanın ev sahibi takımlar açısından önemli bir avantaj oluşturacağını belirtmektedirler. Bu avantajlar içinde seyircinin yanında algılama açısından oynanan sahanın özelliklerinin önemli olduğu, büyük ya da küçük sahalarda fark göstereceğini belirten araştırmacılar da bulunmaktadır (Balmer, Nevil ve Williams, 2001; Barnett ve Hilditch, 1993).

Taraftarı genel olarak Türkiye'nin her yerinde olduğu varsayılan takımların deplasmandaki mağlubiyet sayısının kendi sahalalarında oynadıkları maçlara göre biraz daha yüksek çıkması ise deplasmanda ev sahibi olma koşuluna göre seyircinin biraz da olsa azalma olması, gerek Türkiye genelinde taraftar sorunu olan, gerekse de olmayan takımlar açısından deplasman da daha az

galip gelmesi aynı zamanda Courneya ve Carron (1992)'in alışkanlık, seyahat ve yorgunluk denencelerinde olduğu gibi, seyahat-yorgunluk yaklaşımına destek verir nitelikte görünmektedir.

Diğer yandan Varca 1977-1978 yılları içinde Güney-Orta Konferans Basketbol karşılaşmalarındaki takımları, fonksiyonel ve fonksiyonel olmayan saldırgan davranışlar açısından ev sahibi ve konuk takımları karşılaştırmıştır. Ev sahibi takımların ribaunt, top çalma, atış, blok konusunda konuk takımlara göre daha fazla üstünlük sağladığını göstermiştir. Fakat bu bulguya karşın, konuk takımların daha fazla kişisel faul yapma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Sınıflama dışı tutulan davranışlar incelendiğinde ise sayı yüzdeleri ve serbest atış yüzdelerinde takımlar arasında anlamlı fark olmadığını göstermiştir (Varca, 1980). Bu araştırmada futbol takımları için kart cezaları ve penaltı cezası fonksiyonel olmayan saldırganlık düzeyini kontrol etmek için ele alınmıştır. 2002-03; 2003-04 sezonlarında genel olarak sarı ve kırmızı kart cezasında ev sahibi takımlar açısından bir miktar artış göstermektedir ama aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Benzeri bulgu penaltı cezası içinde geçerlidir.

Yine taraftar sorunu olan ve olmayan takımlar açısından değerlendirme yapıldığında taraftar sorunu olmayan takımlar genel olarak deplasmanda daha fazla sarı-kırmızı kart ve penaltı cezası almış olmalarına karşın ev sahibi ve deplasman koşulları arasındaki fark anlamlı değildir. Taraftar sorunu olan takımlar açısından bakıldığında ise sarı kart ve penaltı cezalarının deplasmanda daha fazla olduğu ama kırmızı kart cezasının ev sahibi oldukları koşulda artış gösterdiği bulunmasına karşın farklar istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu bulgudaki kırmızı kart cezasının ev sahibi olma durumunda artmasının kendi taraftarından konuk takıma göre etkilenme ve beklenti düzeyinin farklılaşmasından kaynaklanmış olabilir. Varca'nın sinirlilik saldırganlık denencesi büyük-devinişsel (gros-motor) hareketlerin uyarılmışlık düzeyinin artması ile kolayca harekete geçebileceğini, bunun da fonksiyonel saldırgan davranış içine girmeye neden olacağını belirtmektedir. Böylece ev sahibi takım, konuk takımın bireysel faul yapmasına da olanak sağlamış olur. Bu da "sinirlilik ve fonksiyonel olmayan saldırgan davranışları doğurmaktadır" şeklinde belirlenen denencesini destekler nitelikte görünmektedir.

Varca (1980) seyirci desteğinin sporcunun uyarılmışlık düzeyini artırdığını bununda fonksiyonel saldırganlık düzeyini yükselttiğini belirtmektedir. Varolan seyirci konuk takımın da uyarılma düzeyini artırmaktadır. Fakat bu uyarılma kişisel faul yapma şeklinde daha çok fonksiyonel olmayan saldırganlıkla kendisini göstermektedir şeklinde açıklamaktadır.

Deneysel nitelikli kanıtlara gereksinim olmakla birlikte araştırmanın verileri sosyal kolaylaştırma kuramının spor sahalarında seyircinin desteğine bağlı olarak futbol performansın da artmaya neden olabileceği şeklinde yorumlanabilir görünmektedir.

KAYNAKLAR

1. AVERY, R., BEZMEZ, S., EDMONS,A.&YAYLALI, M.: Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük, (23.Basım), Redhouse Yayınevi, İstanbul, (1995).
2. BAŞER, E.: Uygulamalı Spor Psikolojisi Performans Sporunda Psikolojinin Rolü, s.99, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara, (1985).
3. BÜYÜKÖZTÜRK, Ş.: Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum, Pegem AYayıncılık, Ankara, (2002).
4. END CHRISTIAN, M, KRETSCHMAR JEFF, M.: College Students' Perceptions Of Sports Fandom As A Social Status Determinant, Intenational Sports Journal, Acedemic Research Library, 8 (1), p.114, Winter (2004).
5. ERKAL, M., GÜVEN, Ö., AYAN, D.: Sosyolojik Açından Spor, Der Yayınları, 3. Basım, s.147-179, İstanbul, (1998).
6. FREUD, S.: Kitle Psikolojisi, (Çev. Kamuran Şipal), s.53-70, Cem Yayınevi, İstanbul, (1996).
7. JACOBSON, B.: The Social Psychology Of The Creation Of A Sports Fan Identity: A Theoretical Review Of The Literature, Athletic Insight The Online Journal Of Psychology, Volume 5, Issue 2-June, (2003).
8. JONES, I.: The Origin and Maintenance of Sports Fan Identification: A Response to Wann, Perceptual and Motor Skills, Volume:85, p.257-258, (1997).
9. KOCACIK, F.: Üniversite Gençliğinde Kimlik Bunalımı: Farklılaşma ve Özdeşleşme, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Araştırmaları Dergisi Sayı:1, s.10, Eylül (2003).
10. KUPER S.: Futbol Asla Sadece Futbol Değildir, (Çev.Sinan Gürtunca), s.114, Sabah Kitapları, Başkan Ofset, İstanbul, (1996).
11. LASTLY, A., ANDERSON, D.: Sports Spectatorship: An Appropriation Of Identity Or Appraisal Of Self?, Review of Sport and Leisure, 4, p.115-127, (1979).
12. MELNICK M.J., WANN D.L.: Sport Fandom Influences, Interests And Behaviors Among Norwegian University Studens, Intenational Sports Journal; 8,1; Acedemic Research Library, p.1, Winter (2004).
13. ÖZDAMAR, K.: Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi, 2.Baskı, Kaan Kitabevi, (1999).
14. SEZEN, G., YILDIRAN, İ.: Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları, Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi, Kongre Kitabı, s.13-20, Sim Matbaacılık, Ankara, 10-11 Ekim (2003).
15. SLOAN, L.R.: The Function And Impact Of Sports For Fans:Review Of Theory And Contemporary Research, In J.H.Goldstein, (Ed.), Sports, Games And Play: Social And Psychological Viewpoints, Hillsdale, NJ: Laurence Erlbaum Associates (1979).
16. SUTTON, W.A., MCDONALD, M.A., MILNE, G.R.: Creating And Fostering Fan Identification In Professional Sports, Sport Marketing Quarterly, Vol. 6, No. 1, p.22, (1997).
17. ŞAHİN, H.M.: Sporda Şiddet ve Saldırganlık, Gaziantepspor Kulübü Eğitim Yayınları, Yayın No:5, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, (2003).
18. TÜRKÇE SÖZLÜK.: Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, (1988).
19. ULUĞ, M.: Niçin Oyun, Çocuğun Gelişiminde ve Çocuğu Tanımda Oyunun Önemi, s.24, 25, Göçebe Yayınları, İstanbul, (1997).

20. WANN, D.L., BRANSCOMBE, N.R.: Die-Hard And Fair-Weather Fans: Effects Of Identification On Birging And Corfing Tendencies, Journal of Sport and Social Issues, Vol:14, p.103-117, (1990)
21. WANN, D.L., BRANSCOMBE, N.R.: Sports Fans:Measuring Degree Of Identification With Their Team, Sport Psychol., Vol.24, p.1-17, (1993).
22. WANN, D.L., MELNICK M.J.: Sports Fans:Psychology And Social Impact Of Spectators, p.246, Rouledge, Newyork (2001).
23. YAMEN, E.: Sporda Taraftarlığın Farklı Toplumsal Gruplara Göre Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi (Sivas Örneklemi) Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Sivas, (1999).

6 HAFTALIK JIVAMUKTİ YOGA PROGRAMININ YOGAYA YENİ BAŞLAYANLARIN SEÇİLEN FİZYOLOJİK VE PSİKOLOJİK PARAMETRELER ÜZERİNE ETKİSİ

Mutlu CUĞ *
Settar KOÇAK *

ÖZET

Bu çalışmada, yogaya yeni başlayanlarda 6 haftalık Jivamukti yoganın seçilen fizyolojik ve psikolojik parametrelere etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Yaş aralığı 20-57 yıl (ortalama 37 yıl) olan 24 (22 kadın, 2 erkek) sağlıklı birey çalışmaya katılmıştır. Denekler 6 hafta süresince haftada 1 kez 60 dakikalık yoga seansına katılmışlardır. Fizyolojik ölçümler dinlenik kalp atımı, sistolik-diastolik kan basıncı ve gövde esnekliğini içermektedir. Bu ölçümler toplam dört kez alınmıştır. Bunlardan iki tanesi ilk yoga seansının öncesinde ve sonrasında kalan ikisi de son yoga seansının öncesinde ve sonrasında alınmıştır. Genel Kendini İyi Hissetme Ölçeği, psikolojik değişikliklerin (kaygı, depresyon, pozitif ruh hali, kendini kontrol, genel sağlık, zindelik) ölçülmesi için ilk yoga seansının öncesinde ve son yoga seansının sonrasında uygulandı. Çalışmanın sonuçlarına göre, 1. hafta yoga öncesi ve 6. hafta yoga öncesi değerler karşılaştırıldığında dinlenik kalp atımında, sistolik ve diastolik kan basıncında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Bununla birlikte 1. hafta yoga öncesi ve 6. hafta yoga öncesi gövde esneklikleri karşılaştırıldığında gövde esnekliğinde anlamlı bir artış bulunmuştur ($p < 0.05$). Psikolojik değişiklikler incelendiğinde kaygı, depresyon ve kendini kontrolde anlamlı gelişme bulunmuştur ($p<0.05$). Sonuç olarak, 6 haftalık Jivamukti yoga programının sonrasında; dinlenik kalp atım hızında, sistolik ve diastolik kan basıncında anlamlı bir değişiklik görülmezken, diğer taraftan; Jivamukti yoganın kaygıyı ve depresyonu azalttığı, kendini kontrol etmeyi ise geliştirdiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Yoga, Kaygı, Depresyon, Esneklik, Sistolik ve Diastolik Kan Basıncı, Dinlenik Kalp Atımı

Geliş tarihi:15.02.2007; Yayına kabul tarihi: 11.06.2007

* Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, ANKARA

THE EFFECT OF 6 WEEKS JIVAMUKTI YOGA ON SELECTED PHYSIOLOGICAL AND PSYCHOLOGICAL PARAMETERS IN YOGA BEGINNERS

SUMMARY

The effects of six weeks jivamukti yoga practice on selected physical and psychological parameters in yoga beginners was investigated in this study. Twenty-four (22 women and 2 men) healthy adults age ranged 20-57 (Mean 37) participated the study. Subjects attended to session 60-min once weekly for six weeks. Physiological assessments included heart rate, systolic-diastolic blood pressure and trunk flexibility. Totally four physiological assessments were done. Two of assessments were taken in pre and post of first yoga session. Rests two of them were taken pre and post of last yoga session. In order to determine changes in psychological outcomes (anxiety, depression, positive well-being, self control, general health and vitality) General Well-Being Schedule (GWB) was executed, prior to first yoga session and at the end of last yoga session. According to results, when first pre-yoga and sixth week pre-yoga compared, Jivamukti Yoga have no effect on resting heart rate, systolic and diastolic blood pressure ($p>0.05$) however, when first pre-yoga and sixth week pre-yoga trunk flexion compared, significant differences was found in trunk flexion ($p<0.05$). Additionally, significant improvements were found in anxiety, depression and self control ($p<0.05$).

In conclusion, 6 weeks jivamukti yoga session have no effect on resting heart rate, resting systolic and diastolic blood pressure. On the other hand yoga decreased anxiety and depression, increased self control.

Key Words: Yoga, Anxiety, Depression, Flexibility, Systolic and Diastolic Blood Pressure, Resting Heart Rate.

GİRİŞ

Günlük hayatın bir parçası olan stresin, bireyleri hem psikolojik (depresyon, endişe, sinirlilik, yorgunluk, güvensizlik...) hem de fizyolojik (yüksek tansiyon, kalp hastalıkları, migren, romatizma, ülser, mide hastalıkları, astım...) olarak olumsuz yönde etkilediği yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır⁽³⁾. Stresle baş etmek için en sık kullanılan yöntemlerden ikisi fiziksel egzersiz ve gevşeme teknikleridir. Bu iki yöntemi de içinde bulunduran yoga, son zamanlarda Tai-Chi ve pilates egzersizleri ile birlikte insanların en çok rağbet ettiği egzersizler haline gelmiştir. Yoganın tansiyonu düşürdüğü⁽⁴⁾, kalp dolaşım sistemini koruduğu⁽²⁾, kaygı, yorgunluk, sinirli olma halini azalttığı⁽⁸⁾ yani hem fiziksel hem de zihinsel yararlar sağladığı yapılan çalışmalarda kanıtlanmıştır. Stresin neden olduğu yüksek tansiyon, çarpıntı, endişe, sinirlilik gibi birtakım olumsuzluklara karşı yoga bir anti-stres faktörü olarak düşünülebilir. Bununla birlikte yoganın sağlayacağı yararlar yapılan yoganın özelliklerine göre de değişiklik gösterebilir. Örneğin, Yoga Asana da vücudun gerdirilmesi, döndürülmesi, öne eğilmesi gibi aktiviteler ön plandayken, Pranayama Yoga da nefes teknikleri ön plandadır. Bu yüzden Yoga Asana'nın etkisi ağırlıklı olarak esneklik üzerineyken, Pranayama Yoga'nın etkisi solunumla ilgili parametreler (oksijen tüketim verimliliğinin artması, solunum frekansı...) üzerinedir^(1,7). Bu çalışmada ise hem fiziksel aktivitelerin hem de meditasyonun ön planda tutulduğu Jivamukti Yoga'nın seçilen fiziksel ve psikolojik parametreleri nasıl etkilediği araştırıldı.

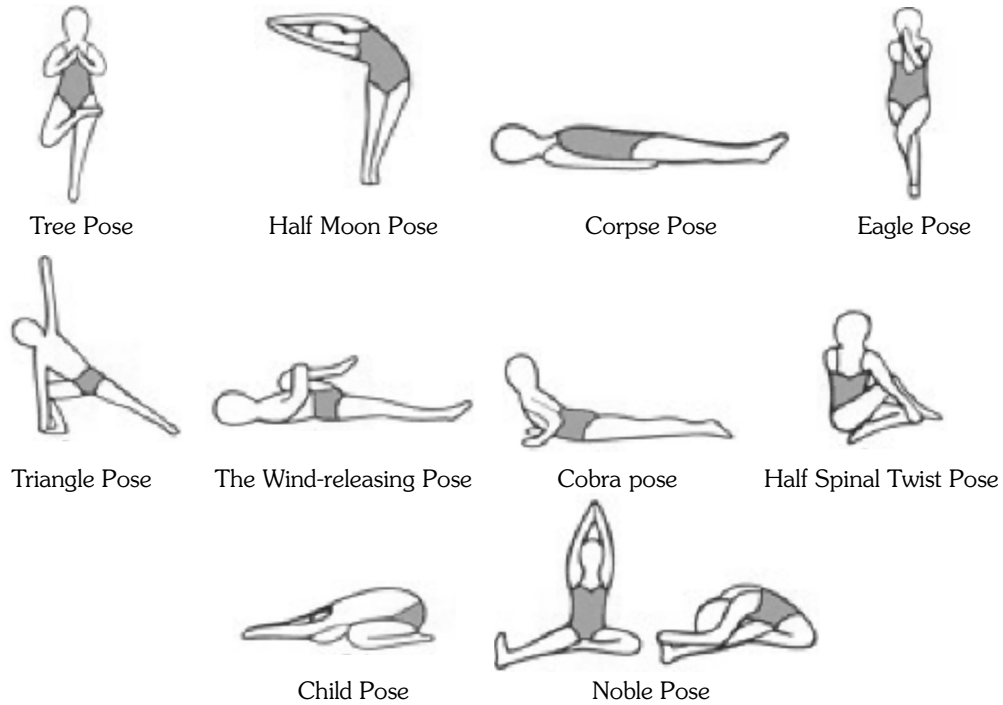
YÖNTEM

Katılımcılar

Bu çalışmaya ODTÜ Spor Merkezi Yoga Programına üye olan 24 sağlıklı birey (yaş aralığı 20-57, $\bar{X} \pm SD= 37 \pm 10.3$ yıl; boy uzunluğu $\bar{X} \pm SD= 164.2 \pm 8.2$ cm; vücut ağırlığı $\bar{X} \pm SD= 57.8 \pm 9.1$ kg; Beden Kitle İndeksi $\bar{X} \pm SD= 21.4 \pm 2.9$ kg/m²) gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmaya katılanlardan 2'si erkek (8.4 %) 22'si (91.6 %) ise bayandır. Katılımcıların daha önceden bir yoga tecrübesi yoktur. Çalışmanın öncesinde deneklere çalışmanın amacı ile ilgili bilgi verilmiştir. Deneklerden, 6 haftalık süreçte günlük hayatta yapmış oldukları fiziksel aktivitelerde bir değişiklik yapmamaları istenmiştir.

Yoga seansı

Yoga seansları haftada 1 kez 60 dakika olarak uygulanmıştır. 6 haftalık yoga seansları süresince yapılan pozlardan bazıları Şekil 1.'de gösterilmiştir. Bütün yoga seansları sonunda meditasyon yapıldı. Meditasyon esnasında dinlendirici yoga müzikleri çalındı. Meditasyon yaklaşık 10dk. sürdü.

Şekil 1. Jivamukti Yoga'da yapılan pozlardan örnekler

Veri toplama Araçları & Yöntem

Fiziksel Ölçümler: Bu ölçümler (dinlenik kalp atım hızı, sistolik-diastolik kan basıncı ve gövde esnekliği), birinci ve altıncı yoga seansının öncesinde ve sonrasında olmak üzere toplam 4 kez kaydedildi. Seansın öncesinde denekler 5 dk. oturarak dinlendikten sonra ölçüm yapıldı. Dinlenik sistolik ve diastolik kan basıncı, dinlenik kalp atımının ölçülmesinde, Tıbbi Cihazlar Geliştirme Kurumu ve Avrupa Hipertansiyon Derneğinin klinik olarak test edip onayladığı Braun BP 1600 cihazı kullanıldı. Dinlenik kan basıncı ve kalp atımı değerleri ölçülürken deneklerin kolları dizlerine yaslı vaziyette ve kalp seviyesindeydi. Gövde esneklik ölçümünde otur uzan testi kullanılmıştır.

Psikolojik ölçümler: Psikolojik ölçümlerin takibinde Genel Kendini İyi Hissetme Ölçeği kullanılmıştır⁽¹⁰⁾. 22 maddeden oluşmuş bu ölçekle, kaygı, depresyon, pozitif ruh hali, kendini kontrol, genel sağlık, zindelik durumlarındaki değişiklikler gözlenmiştir. Bu ölçek ilk yoga seansının öncesinde ve son yoga seansının sonrasında deneklere uygulanmıştır.

İstatistiksel analiz

Verilerin analizinde SPSS 10.0 istatistik paket programı kullanılmıştır. Değerler ortalama, standard sapma olarak verilmiştir. Birinci ve altıncı hafta değerlerini karşılaştırma da paired sample t-test kullanılmıştır. Yanılma düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Fizyolojik Bulgular: Çalışmanın sonuçlarına göre, birinci hafta yoga öncesi kalp atımı ($\bar{X} \pm SD = 82.3 \pm 13.8$) ile altıncı hafta yoga öncesi kalp atımı ($\bar{X} \pm SD = 79.3 \pm 9.3$) karşılaştırıldığında $t(23) = 1.47$, $p > 0.05$; birinci hafta yoga öncesi sistolik kan basıncı ($\bar{X} \pm SD = 112.5 \pm 11.5$) ile altıncı hafta yoga öncesi sistolik kan basıncı ($\bar{X} \pm SD = 107.8 \pm 9.3$) karşılaştırıldığında $t(23) = 1.46$, $p > 0.05$; birinci hafta yoga öncesi diastolik kan basıncı ($\bar{X} \pm SD = 78.8 \pm 10.2$) ile altıncı hafta yoga öncesi diastolik kan basıncı ($\bar{X} \pm SD = 75.7 \pm 7.4$) karşılaştırıldığında $t(23) = 1.12$, $p > 0.05$ çıkan fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p > 0.05$). Yoga seansı esnasında meydana gelen değişiklikleri tespit edebilmek için seans öncesi değerlerle seans sonrası değerler karşılaştırıldığında sadece altıncı hafta yoga seansının öncesindeki ve sonrasındaki kalp atımlarında ($\bar{X} \pm SD = 79.3 \pm 9.3$; $\bar{X} \pm SD = 82.8 \pm 10.3$) anlamlı bir fark gözlenmiştir $t(23) = 3.06$, $p < 0.05$ (Tablo I).

Birinci haftanın yoga öncesi gövde esnekliği ($\bar{X} \pm SD = 29.7 \pm 4.7$) ile altıncı haftanın yoga öncesi gövde esneklikleri ($\bar{X} \pm SD = 31 \pm 4.7$) arasında da anlamlı bir fark bulunmuştur $t(23) = 2.86$, $p < 0.05$ (Tablo I). Birinci haftanın yoga seansı öncesi gövde esnekliği ile yoga seansı sonrası gövde esnekliği ($\bar{X} \pm SD = 29.7 \pm 4.7$; $\bar{X} \pm SD = 31.2 \pm 4.6$) arasında $t(23) = 3.39$, $p < 0.05$ ve altıncı haftanın yoga öncesi gövde esnekliği ile yoga sonrası gövde esnekliği arasında ($\bar{X} \pm SD = 31 \pm 4.7$; $\bar{X} \pm SD = 32.4 \pm 4.3$) $t(23) = 3.19$, $p < 0.05$ anlamlı bir artış görülmüştür ($p < 0.05$) (Tablo I).

Psikolojik Bulgular: Genel Kendini İyi Hissetme Ölçeğinden elde edilen bulgulara göre deneklerin kaygı ($\bar{X} \pm SD=12.96 \pm 5.28$ 'den $\bar{X} \pm SD=16.46 \pm 5.67$ 'ye) $t(23) = 3.15$, $p < 0.05$, depresyon ($\bar{X} \pm SD= 9.13 \pm 3.62$ 'den $\bar{X} \pm SD= 10.59 \pm 2.93$ 'e) $t(23) = 2.19$, $p < 0.05$, kendini kontrol etme skorlarında ($\bar{X} \pm SD= 8.71 \pm 2.88$ 'den $\bar{X} \pm SD= 10.67 \pm 2.85$ 'e) $t(23) = 3.59$, $p < 0.05$ anlamlı bir gelişme gözlenmiştir ($p < 0.05$). Anlamlı olmamasına rağmen pozitif ruh halinde ($\bar{X} \pm SD= 8.25 \pm 4.94$ 'ten $\bar{X} \pm SD= 9.30 \pm 4.39$ 'a) $t(23) = 1.22$, $p > 0.05$, genel sağlıkta ($\bar{X} \pm SD=10.71 \pm 4.04$ 'ten $\bar{X} \pm SD= 11.42 \pm 3.43$ 'e) $t(23) = 0.79$ $p > 0.05$ zindekte ($\bar{X} \pm SD=10.50 \pm 4.04$ 'ten $\bar{X} \pm SD= 11.71 \pm 4.09$ 'a) $t(23) = 1.42$, $p > 0.05$ gelişme gözlenmiştir. Psikolojik ölçümlerin karşılaştırılması ile ilgili değerler Tablo II.'de verilmiştir.

Tablodaki birinci t ve p değerleri 1. haftanın yoga öncesi ile 1. haftanın yoga sonrası değerleri karşılaştırıldığında; ikinci t ve p değerleri 1. haftanın yoga öncesi ile 6. haftanın yoga öncesi değerleri karşılaştırıldığında; üçüncü t ve p değerleri 6. haftanın yoga öncesi ve 6. haftanın yoga sonrası değerleri karşılaştırıldığında elde edilen değerlerdir.

Tablo I: Fizyolojik ölçümlerin karşılaştırması

			M	SD	t	p
Kalp atımı	1. hafta	Yoga öncesi	82.3	13.8	0.18	0.85
		Yoga sonrası	81.9	11	1.47	0.16
	6. hafta	Yoga öncesi	79.3	9.3	3.06	0.007
		Yoga sonrası	82.8*	10.3		
Sistolik Kan Basıncı	1. hafta	Yoga öncesi	112.5	11.5	0.56	0.57
		Yoga sonrası	113.8	15	1.46	0.16
	6. hafta	Yoga öncesi	107.8	9.3	1.56	0.13
		Yoga sonrası	105.7	8		
Diastolik Kan Basıncı	1. hafta	Yoga öncesi	78.8	10.2	1.3	0.20
		Yoga sonrası	80.6	11.6	1.12	0.28
	6. hafta	Yoga öncesi	75.7	7.4	0.98	0.33
		Yoga sonrası	74.5	8.4		
Gövde Esnekliği	1. hafta	Yoga öncesi	29.7*	4.7	3.39	0.003
		Yoga sonrası	31.2*	4.6	2.86	0.004
	6. hafta	Yoga öncesi	31	4.7	3.19	0.005
		Yoga sonrası	32.4*	4.3		

*Paired sample t-test sonuçları P < 0.05 düzeyinde anlamlıdır

1. ve 6. hafta bulgularını karşılaştırmak için Paired sample t-test uygulanmıştır.

Tablo II: Psikolojik Ölçümlerin karşılaştırılması

		M	SD	t	p
Kaygı	1. hafta	12.96	5.28	3.15	.004
	6. hafta	16.46*	5.67		
Depresyon	1. hafta	9.13	3.62	2.19	.039
	6. hafta	10.59*	2.93		
Pozitif Ruh Hali	1. hafta	8.25	4.94	1.22	.236
	6. hafta	9.30	4.39		
Kendini Kontrol	1. hafta	8.71	2.88	3.59	.002
	6. hafta	10.67*	2.85		
Genel Sağlık	1. hafta	10.71	4.04	.79	.439
	6. hafta	11.42	3.43		
Zindelik	1. hafta	10.50	4.04	1.42	.167
	6. hafta	11.71	4.09		
Toplam	1. hafta	60.25	20.21	2.96	.007
	6. hafta	70.13*	18.91		

*Paired sample t-test sonuçları P < 0.05 düzeyinde anlamlıdır

1. ve 6. hafta bulgularını karşılaştırmak için Paired sample t-test uygulanmıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, yogaya yeni başlayanlarda 6 haftalık jivamukti yoganın seçilen fiziksel ve psikolojik parametreleri nasıl etkileyeceği araştırıldı. Çalışmanın sonuçlarına göre 6 haftalık program sonunda esneklik ve bazı psikolojik parametrelerde anlamlı değişiklikler gözlenmiştir.

Kalp dolaşım sisteminde bir adaptasyon sağlanmasında egzersizin süresi, sıklığı ve şiddetinin ayarlanması kilit rol oynamaktadır. Nitekim bu çalışma ile süre açısından aynı olan (6 hafta) Sivasankaran'ın çalışması karşılaştırıldığında, egzersizin sıklığı ve/veya şiddetinin kalp dolaşım sistemi üzerinde ne kadar etkili olduğu bir kez daha görülmüştür. Bu çalışmada, 6 hafta süresince haftada 60 dakika yapılan yoganın dinlenik kalp atımına, sistolik-diastolik kan basıncına herhangi bir etkisi olmamakla birlikte, Sivasankaran'ın çalışmasında 6 hafta süresince haftada en az 270 dk. (haftada 3 gün 90 dak.+ evde kendilerinden devam etmeleri istenmiştir) yapılan yoganın deneklerin dinlenik kalp atım hızlarında, sistolik ve diastolik kan basınçlarında anlamlı azalmaya neden olduğu rapor edilmiştir⁽¹⁶⁾. Bir diğer çalışmada ise Michalsen, 12 hafta süresince iki haftada bir yapılan 90 dakikalık yoganın, kalp atımını ve kan basıncı değerlerini etkilemediğini bulmuştur⁽¹¹⁾.

Jivamukti yoganın, Child pose, Cobra pose, Half Spinal Twist Pose... gibi bazı hareketlerinin alt, orta ve üst sırtta (erector spinae, latissimus dorsi, trapezius), Noble pose gibi hareketlerinde hamstring kaslarını gerdirmeye yönelik olması esnekliğin artışının sebebi olabilir. Literatürde yoganın esnekliği ve kuvveti artırdığı ile ilgili çok sayıda çalışma mevcuttur^(4, 12, 13, 14).

Yoga sadece fiziksel bir aktivite değil aynı zamanda zihinsel bir etkinliktir. Teorik olarak yoganın psikolojik durum üzerine etkisinin vücudun fiziksel durumundan kaynaklandığı düşünülmektedir. Uygulama boyutuna gelindiğinde ise kaygı ve depresyonun oluşum sürecinde kronik sempatik aktivasyon ve HPA axis'in aktivasyonu söz konusudur⁽⁵⁾. Michalsen, yoganın kaygı ve depresyonu azaltmaya yönelik mekanizmasını incelediğinde yoganın salgısal kortizol konsantrasyonunu ani bir şekilde düşürdüğünü ve böylelikle de HPA axis aktivasyonunu direkt etkilediğini bulmuştur⁽¹¹⁾. Paralel olarak, yoganın stresi, kaygıyı azalttığı ile ilgili çalışmalarda mevcuttur^(8,9,17).

Hoffman çalışmasında, depresif, içine kapalı insanların alfa beyin dalgalarının sol fronto-temporal bölgede daha çokken; iyimser, girişken kişilerin alfa beyin dalgalarının sağ bölgede daha aktif olduğunu bulmuş ve Kriya Yoganın sağ bölgedeki alfa beyin dalgası aktivitesini artırdığını gözlemlemiştir⁽⁶⁾.

Sonuç olarak, 6 hafta süresince yapılan 60 dakikalık Jivamukti yoga programı yogaya yeni başlayanların kardiyovasküler sistemlerinde anlamlı bir değişiklik oluşturabilmek için yeterli bir süre değilken; psikolojik değişiklikler (kaygıyı, depresyonu azaltmak ve kendine güveni artırabilmek) sağlayabilmek için yeterli bir süre olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

1. Alter MJ. Science of Flexibility. 2nd ed. Human Kinetics, IL: Champaign; 1998
2. Bagga, O. P., and A. Gandhi. A Comparative Study of the Effect of Transcendental Meditation (T.M.) and Shavasana Practice on the Cardiovascular System. Indian Heart Journal, Jan 1983, 35(1): 39-45.
3. Cable J. Work Stress and High Blood Pressure Occupational Hazards; Jun 2006; 68, 6; Research Library
4. Dhanaraj VH. The Effects of Yoga and the 5BX Fitness Plan on Selected Physiological Parameters. [Doctoral dissertation]. University of Alberta; 1974.
5. Esch T, Stefano GB, Fricchione GL, Benson H: The Role of Stress in Neurodegenerative Diseases and Mental Disorders. Neuro Endocrinol Lett, 2002; 23: 199–208.
6. Hoffman E, Mapping the Brain's Activity After Kriya Yoga. Bindu 2003; no. 12 pp :10-13.
7. Iyengar BKS. Light on Yoga, Revised ed. Schocken Books, New York; 1979.
8. Khumar SS, Kaur P and Kaur S. Effectiveness of Shavasana on Depression Among University Students. Indian Journal of Clinical Psychology 1993; 20 (2): 82-87.
9. Malathi A, Damodaran A. Stress Due to Exams in Medical Students-role of Yoga. Indian Journal of Physiology and Pharmacology 1999; 43 (2): 218–224.

10. McDowell I, Newell C. Measuring Health - A Guide to Rating Scales and Questionnaires, Second Edition. Oxford University Press; 1996: Pages 206-213.
11. Michalsen A, Grossman P, Acil A, Langhorst J, Lütke R, Esch T, Stefano G B., Dobos G J. Rapid Stress Reduction and Anxiolysis Amongdistressed Women As a Consequence of a Three-Month Intensive Yoga Program. *Med Sci Monit*, 11(12): 2005.
12. Moses R. Effect of Yoga on Flexibility and Respiratory Measures of Vital Capacity and Breath Holding Time. [Doctoral dissertation]. University of Oregon; 1972.
13. Raub JA. Psychophysiologic Effects of Hatha Yoga on Musculoskeletal and Cardiopulmonary Function: A literature review. *Journal of Alternative and Complementary Medicine* 2002; Dec, 8(6):797-812. PMID: 12614533.
14. Ray US, Mukhopadhyaya S, Purkayastha S, Asnani S, Tomer V, Prashad OS, Thakur RL and Selvamurthy W. Effect of Yogic Exercises on Physical and Mental Health of Young Fellowship Course Trainees. *Indian J Physiol Pharmacol* 2001; 45: 37-53.
15. Sigmon ST, Pells JJ , Schartel JG, Hermann BA, et al. Stress Reactivity and Coping in Seasonal and Nonseasonal Depression Behaviour Research and Therapy. Oxford: May 2007. Vol.45, Iss. 5; pg. 965.
16. Sivasankaran S, Pollard-Quintner S, Sachdeva R, Pugeda J, Hoq SM, Zarich SW. The Effect of a Six-Week Program of Yoga and Meditation on Brachial Artery Reactivity: Do Psychosocial Interventions Affect Vascular Tone? *Clin. Cardiol.* 2006 Sep;29(9): 393-8.
17. Woolery, Alison, Myers H, Sternlieb B and Zeltzer L. A Yoga Intervention for Young Adults With Elevated Symptoms of Depression. *Alternative Therapies in health and Medicine* 2004; Mar/Apr, 10(2): 60-63.

SPOR MERKEZLERİNDE MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ (ANKARA İLİ ÖRNEĞİ)

Uğur Altay MEMİŞ *
Güner EKENCİ **

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, spor merkezlerinde müşteri memnuniyetini ölçmektir.

Araştırmanın evrenini Ankara'daki kamu ve özel sektöre ait yüzme havuzu, basketbol, voleybol, tenis sahası ve halı saha, squash, fitness, aerobik, step salonları ve sauna özelliklerinden en az üçünü içeren spor merkezlerini kullanan müşteriler oluşturmaktadır. Araştırmaya tesadüfi yolla seçilen 460 müşteri katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, ortalama, standart sapma ve ortalamalar arası farkın anlamlılığını test etmek üzere t testi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin içinde bazı maddelerde birden fazla seçenek işaretlenmiştir. Bunların değerlendirilmesi, o sorunun kendi içinde yapılmıştır.

Araştırmanın sonuçları özel spor merkezlerine devam eden müşterilerin tesislerin fiziksel ortamından ve hizmet kalitesinden daha memnun olduklarını gösterirken, kamuya ait tesisleri kullananların kişisel gelişimlerinden (fiziksel gelişim, yaptıkları spor hakkında bilgilenme ve sosyalleşme) daha memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Bayan müşterilerin kullandıkları spor merkezlerinin fiziksel ortamından ve hizmet kalitesinden memnuniyetleri, erkek müşterilere oranla daha fazla görülmüştür. Tesisten, programlardan, personelden veya spor eğitmenlerinden bir memnuniyetsizlik olduğunda, katılımcıların yarısı şikayet edeceğini ve düzeltilmesini bekleyeceğini vurgulamıştır. Katılımcılar, spor merkezlerine gitme amaçlarını formda kalmak, sağlıklı olmak ve stresten uzaklaşmak olarak belirtirken, spor merkezini seçmelerine, ulaşımının kolay ve bütçelerine uygun olmasını neden olarak göstermişlerdir. Spor merkezlerini kullanan müşterilerin iyi bir tesisten beklentileri ise temizlik, kalite, huzur, iyi havalandırma ve personelin iyi tavırlı olmasında yoğunlaşmaktadır.

Anahtar kelimeler: Müşteri memnuniyeti, spor merkezleri, hizmet kalitesi.

Geliş tarihi: 06.02.2006; Yayına kabul tarihi: 17.07.2006

* Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi, ZONGULDAK

** Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ANKARA

CUSTOMER SATISFACTION IN SPORT CENTERS (A SAMPLE IN ANKARA)

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine the customer satisfaction in sport centers.

The population of this research is the customers who still attend public or private sport centers, which include at least three of swimming pool, basketball, volleyball, tennis courts and carpet court, squash, fitness, aerobic, step rooms and sauna, in Ankara. Randomly selected 460 customers participated in this research. A questionnaire was used to collect the data. To examine the data frequency, percentage, mean, standard deviation and t-test scores were analysed. Items in some independent variables. were made selectable more than once. These items were evaluated differently from others.

The results of the research showed that the customers of the private sport centers were more satisfied with the physical environment and service quality of the facilities, while the customers of the public sport centers were more satisfied with their personal development (physical development, being informed about the sports they perform and becoming more social people). Females were more satisfied with the physical environment and service quality of the facilities than males. The half of the participants noted that they would complain about the situation and wait for the results if there was an unsatisfactory situation with the facilities, programs, staff or instructors. The participants also noted their major purpose of being a member of a sport center to be fit, healthy and to avoid stress, respectively. In addition, easy transportation and the reasonable fee were the reasons why the customers selected their sport centers. The customers expected their sport centers to be hygienic, of good quality, peaceful, air conditioned and well behaved staff.

Key Words: *Customer satisfaction, sport centers, service quality.*

GİRİŞ

Müşteri mal ya da hizmetlerin son kullanıcıları olarak tanımlanır. Günümüzde müşteri kavramı parayı ödeyen kişi olmaktan çıkmış, üretilen mal veya hizmetten yararlanan herkes birer müşteri olarak görülmeye başlanmıştır⁽⁶⁾. Müşteri memnuniyetinin karşılanması, gelişmekte olan spor hizmetleri endüstrisinde yöneticiler için önemli bir sorumluluk olarak ön plana çıkmaktadır. Müşteri memnuniyeti, kar amaçlı kurumların başarısında anahtar rolü oynar. Bir spor tesisinin başarısının önemli ölçütlerinden biri de kendi müşterisini kaybetmemesidir. Yeni müşteri kazanmak, varolan müşteriye korumaktan beş kat daha masraflıdır. Müşteri sadakati, müşteri memnuniyetini artırmanın ve hizmet kalitesinin bir ürünüdür⁽⁷⁾.

Hizmet pazarlamasında sunumun "performans" niteliği taşıması, genel olarak hizmetin, alındıktan sonra değerlendirilebilmesi, hizmet işletmelerini müşteri memnuniyeti üzerinde odaklanmaya yöneltmiştir⁽⁸⁾. Kalite, spor hizmetleri sunan işletmelerde rekabetçi üstünlük kazandıran önemli faktörlerden birisidir. Esasen imalat işletmelerinin büyük gelişme gösterdiği kaliteli üretim yöntemlerinin benzerlerinin hizmet sektöründe de uygulanabileceği söylenebilir. Ancak, birçok teknik ve kavram imalat sektöründen alınmasına rağmen, hizmet kalitesinin artırılması özel çabalar gerektirmektedir. Bu, hizmetin bir nesne değil performans olduğundan kaynaklanmaktadır. Bundan ötürü spor merkezlerinde üretilen hizmetin kalitesi, büyük ölçüde

kullanıcıların algıladığı performans düzeyinin fiyatla dengelendiği noktadadır. Bir başka ifade ile spor hizmetinin kullanıcıda oluşturduğu memnuniyet derecesinin beklentileri, geçmiş deneyimleri, ihtiyaç ve istekleri ile hizmet hakkındaki duyduklarının gerçekleşmesi belirler. Çünkü işletmeler, üretecekleri spor hizmetlerini önce tüketicie anlatarak beklentilerini karşılayacaklarını iddia etmektedir. Müşteri ise, anlatılanlardan ortaya çıkan algısına göre beklentileriyle fiili hizmet performansını karşılaştırarak bir karar verir⁽¹³⁾. Parasuraman ve arkadaşları, hizmet kalitesinin 5 boyutunu somutluk, güvenilirlik, karşılık verebilme, teminat ve empati olarak belirlemişlerdir. Somutluk fiziksel ortam, kullanılan malzeme, personelin görüntüsü ve diğer müşterilerin varlığıdır. Güvenilirlik, vaat edilen hizmetin zamanında ve kusursuz olarak yapılmasıdır. Karşılık verebilme boyutu, müşteriye yardımda istekli olma ve hizmeti çabuk yapabilmelidir. Teminat boyutu, çalışanların bilgili, kibar, dürüst ve güven verici olmalarıdır. Empati ise müşteriyle bireysel olarak ilgilenebilme⁽¹⁴⁾. Park'ın Kore'de kayak tesislerindeki müşteri memnuniyetine yönelik yaptığı çalışmada ise bu beş boyutun yerine farklı üç boyutun (personel, fiziksel ortam ve ana hizmetler) hizmet kalitesini tanımladığı iddia edilmiştir⁽¹⁷⁾.

Müşteri davranışları araştırması, bir ürünün veya hizmetin kullanımından sonra müşterinin karar verme davranışını anlamayı hedefler. Müşteriler ürünü veya hizmeti ihtiyaçlarına ya da beklentilerine göre değerlendirir, bunun sonucunda da memnuniyet ya da memnuniyetsizlik olur. Memnuniyet sağlanırsa, müşteri ürüne/hizmete sadık kalırken, memnuniyetsizlik durumunda olumsuz tutum sergileyen müşteri ya da tüketici kaybedilir⁽¹⁾. Müşterilerin yaşları da tesislerin fiziksel ortamından ve hizmet kalitesinden memnuniyetle ilişkilidir. Yaşları daha büyük olan müşterilerin beklentileri daha düşükken, genç müşterilerin beklentileri daha yüksektir. Ayrıca genç müşteriler tesislerin fiziksel ortamındaki koku ve ses gibi özelliklere dikkat ederken yaşlılar daha çok tesisin kendilerini evdeymiş gibi hissettirmesine önem vermektedir⁽¹⁰⁾.

Literatürde verilen tanımlamalarının çoğu müşteri beklentilerinin gerçekleşmemesine dayanır. Bir modele göre, müşteri memnuniyet seviyesinin dört basamaklı bir sürecin sonucu olduğunu iddia edilir. İlk adım, müşterinin alım öncesi beklentileri, ikinci adım müşterinin hizmet veya ürünün performansı hakkında algısının kurulmasıdır ki burada performans algıları, beklentilerle karşılaştırılır. Üçüncü adımda, karşılaştırmanın sonucu memnuniyetin düzeyini belirler. Dördüncü adımda ise, memnuniyet derecesine göre gelecek davranışların belirleyicisi olan niyeti ortaya çıkarır⁽¹²⁾. Bahsedilen modelin serbest zaman değerlendirmede uygulandığında Beard ve Ragheb serbest zaman memnuniyetini "kişinin tercihleri sonucunda şekillendirdiği, elde ettiği veya kazandığı olumlu duygulardır" diye tanımlamaktadır. Bireyin hissedilen veya hissedilmeyen ihtiyaçlarının karşılanmasıyla beliren olumlu duygular, müşteri memnuniyetinin bir göstergesidir⁽⁴⁾.

Spor ve fitness tesisleri müşteri merkezli kurumlardır. Müşteri memnuniyetinin öneminin bilinmesine rağmen spor tesislerinde müşteri memnuniyetine yönelik literatürde az sayıda çalışma görülmektedir. Spor merkezleri karmaşık bir yapıya sahiptir. Hizmet ürünleri somut değildir. Bir futbol topu satın alınabilir ve elle tutulur ama bir aerobik sınıfta yer almak somut değildir.

Spor hizmetleri ayrıca çabuk yok olur. Halbuki spor ürünleri depolanabilir ve daha sonra satılır. Son olarak, spor hizmetlerinde müşterinin katılım deneyimi değerlendirilir ve bu deneyim hassastır ve tahmin edilemez⁽¹⁾. Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, Ankara ilindeki spor merkezlerindeki müşteri memnuniyetini ölçmektir.

MATERYAL ve YÖNTEM

Tarama modeliyle yürütülen bu çalışmada, müşteri memnuniyetini ölçmek amacıyla, Ankara'daki özel ve kamuya ait spor merkezlerine (yüzme havuzu, basketbol, voleybol, tenis sahası ve halı saha, squash, fitness, aerobik, step salonları, sauna özelliklerinden en az üçünü içeren) devam eden tesadüfi yolla seçilen 460 müşteriye anket uygulanmıştır.

Araştırma verilerinin toplanması için literatür taraması yapıldıktan sonra, araştırmacıların deneyimlerinden, uzman görüşlerinden ve yapılmış araştırmaların bilgi toplama ölçeklerinden yararlanılarak anket formu geliştirilmiştir. Anket formu geliştirilirken, bir spor merkezine devam eden 30 kişiye müşteri memnuniyetine yönelik açık uçlu sorular yöneltilmiş, bu görüşlerden de faydalanılarak hazırlanan anket formu yine bir spor merkezinde 50 kişiye uygulanmıştır. Anlaşılabilirliği test edilip gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra anket formu çoğaltılarak örneklem grubundaki deneklere uygulanmıştır. Geliştirilen anketin ön güvenilirlik uygulaması $r=.80$, uygulamadan sonra yapılan güvenilirlik uygulaması $r=.78$ olarak hesaplanmıştır. Anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların kişisel özellikleri, ikinci bölümde spor tesislerinde müşteri tatminini ölçmeye yönelik 39 soru, üçüncü bölümde ise biri açık uçlu olmak üzere dört soru bulunmaktadır.

Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde, ortalama, standart sapma ve ortalamalar arası farkın anlamlılığını test etmek üzere t testi kullanılmıştır. Bağımsız değişkenlerin içinde bazı sorularda birden fazla seçenek işaretlenmiştir. Bunların değerlendirilmesi sorunun kendi içinde yapılmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğe uygun olarak elde edilen görüşlerin aritmetik ortalamaları değerlendirilirken Tablo 1'deki aralıklar göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 1: Aritmetik Ortalama Aralıkları

Verilen ağırlık	Seçenekler	Sınırı
1	Hiç katılmıyorum	1,00 - 1,79
2	Katılmıyorum	1,80 - 2,59
3	Kararsızım	2,60 - 3,39
4	Katılıyorum	3,40 - 4,20
5	Tamamen Katılıyorum	4,21 - 5,00

BULGULAR

1. Kişisel Bilgilere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılanların kullandığı spor merkezi değişkenine ilişkin dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir:

Tablo 2: Deneklerin Kullandığı Spor Merkezi Değişkenine Göre Dağılımı

Tesis	N	%
Kamuya ait	338	73,5
Özel	122	26,5
Toplam	460	100.0

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılanların yaklaşık dörtte üçünü (%74) kamuya ait spor merkezlerine giden müşteriler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılanların cinsiyetlerine ilişkin dağılımı Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3: Deneklerin Cinsiyet Değişkenine Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Bay	343	74,6
Bayan	117	25,4
Toplam	460	100.0

Araştırmaya katılanların dörtte üçünü (%75) erkekler oluşturmaktadır. Burada, spor tesislerini kullanan bayanların azlığı dikkat çekicidir.

2. Müşteri Memnuniyetine İlişkin Bulgular

I. Spor Merkezi Değişkenine İlişkin Bulgular: Özel ve kamuya ait spor merkezlerine devam eden müşterilerin ankete verdikleri cevaplar doğrultusundaki bulgular aşağıda yer almaktadır.

a) Tesisin Fiziksel Ortamından Memnuniyete İlişkin Bulgular: Özel ve kamuya ait spor merkezlerine devam eden müşterilerin, tesisin fiziksel ortamına yönelik görüş farklılıkları Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4: Spor Merkezi Değişkenine Göre Fiziksel Ortama İlişkin Görüş Farklılıkları

Madde	Tesis	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Tesis tasarımı iyidir.	Kamuya ait	338	3,54	1,14	-4,670	458	,000
	Özel	122	4,07	,76			
Tesis, araçlarımız ve eşyalarımız açısından güvenlidir.	Kamuya ait	338	3,62	1,29	-4,699	458	,000
	Özel	122	4,21	,89			
Egzersiz alanları temizdir.	Kamuya ait	338	3,82	1,08	-3,702	458	,000
	Özel	122	4,21	,77			
Soyunma odaları temizdir.	Kamuya ait	338	3,79	1,15	-3,931	458	,000
	Özel	122	4,24	,80			

Tablo 4'de özel spor merkezlerini kullanan müşterilerin, tesislerin fiziksel ortamlarından memnun olmaya yönelik maddelere, kamuya ait spor merkezlerini kullanan müşterilere oranla daha olumlu cevaplar verdikleri görülmektedir. Özel spor merkezlerini kullanan müşterilerin en olumlu cevabı, soyunma odalarının temiz olması maddesine verdikleri ($\bar{X}=4,24$) görülmektedir. Egzersiz alanlarının temizliği ve tesisin araçlar ve eşyaların korunması açısından güvenli olması maddeleri aynı oranla ($\bar{X}=4,21$) ikinci derecede memnuniyeti belirtirken, son sırada tesisin tasarımının iyi olması göze çarpmaktadır.

b) Hizmet Kalitesinden Memnuniyete İlişkin Bulgular: Özel ve kamuya ait spor merkezlerine devam eden müşterilerin, tesisin hizmet kalitesine yönelik görüş farklılıkları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5: Spor Merkezi Değişkenine Göre Hizmet Kalitesine İlişkin Görüş Farklılıkları

Madde	Tesis	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Personel yardımseverdir.	Kamuya ait	338	3,57	1,13	-5,384	458	,000
	Özel	122	4,18	,86			
Personel nazik, saygılı ve güler yüzlüdür.	Kamuya ait	338	3,59	1,06	-5,903	458	,006
	Özel	122	4,23	,87			
Personel tüm sorularıma beni tatmin edecek cevaplar verir.	Kamuya ait	338	3,38	1,11	-5,884	458	,000
	Özel	122	4,03	,85			
Spor eğitmenleri iyi eğitilmiştir.	Kamuya ait	176	3,69	1,05	-2,685	264	,001
	Özel	90	4,03	,81			
Spor eğitmenleri yardımseverdir.	Kamuya ait	176	3,81	,95	-2,518	264	,002
	Özel	90	4,10	,70			
Spor eğitmenleri nazik, saygılı ve güler yüzlüdür.	Kamuya ait	176	3,77	1,05	-3,619	264	,002
	Özel	90	4,22	,73			
Tesisin açılış kapanış saatleri ile egzersiz saatlerim kısıtlanmaz.	Kamuya ait	338	3,36	1,32	-4,585	458	,000
	Özel	122	3,97	1,02			
Tesisin hizmet kalitesi devamlılık arz eder.	Kamuya ait	338	3,49	1,10	-3,350	458	,003
	Özel	122	3,87	1,02			
Tesisten arkadaşlarıma tavsiye edecek kadar memnunum.	Kamuya ait	338	3,67	1,11	-2,313	458	,007
	Özel	122	3,93	1,05			
Tesise ailemle gönül rahatlığı ile gelebilirim.	Kamuya ait	338	3,55	1,31	-6,646	458	,000
	Özel	122	4,39	,81			

Ölçme aracıdaki spor eğitmenlerine yönelik sorulan sorular kullanılan tesiste bir eğitmen varsa cevaplandırılmıştır. Tablo 5’de spor merkezlerinin hizmet kalitesine yönelik maddelere, özel spor merkezleri kullananlar daha olumlu cevaplar vermişlerdir. Özel spor merkezlerini kullanan müşterilerin en olumlu cevabı "Tesise ailemle gönül rahatlığı ile gelebilirim" maddesine vermeleri, özel merkezlerin müşterilerin aileleri ile birlikte spor yapabilecekleri bir ortama sahip olduğunu göstermektedir. Özel spor merkezlerini kullanan müşteriler özellikle personeli nazik, saygılı ve güler yüzlü ($\bar{X}=4,23$) olarak nitelendirmişler, spor eğitmenlerinin nazik, saygılı ve güler yüzlü ($\bar{X}=4,22$) olduğunu belirtmişler ve yine personeli yardımsever ($\bar{X}=4,18$) bulmuşlardır. Bunlara ek olarak, özel spor merkezlerini kullananlar sırasıyla spor eğitmenlerinin yardımsever olduğunu, personelin tüm sorularına tatmin edici cevaplar verdiğini, spor eğitmenlerini iyi eğitilmiş bulduklarını, tesisin açılış ve kapanış saatlerinden memnun olduklarını, tesisten arkadaşlarına tavsiye edecek kadar memnun olduklarını ve son olarak hizmet kalitesinin devamlılık arz ettiğini ifade etmişlerdir.

c) Kişisel Gelişimden Memnuniyete İlişkin Bulgular: Özel ve kamuya ait spor merkezlerine devam eden müşterilerin kişisel gelişimlerine yönelik görüş farklılıkları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: Spor Merkezi Değişkenine Göre Kişisel Gelişime İlişkin Görüş Farklılıkları

Madde	Tesis	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Sunulan programlar fiziksel olarak gelişimime yardımcı olur.	Kamuya ait	338	3,98	,85	1,820	458	,000
	Özel	122	3,80	1,02			
Burada egzersiz yapmak bana başarı duygusu verir.	Kamuya ait	338	3,85	,88	1,916	458	,002
	Özel	122	3,66	1,03			
Burada egzersiz yapmak kendimi daha iyi tanıma imkanı verir.	Kamuya ait	338	3,80	,87	2,561	458	,000
	Özel	122	3,54	1,21			
Burada egzersiz yapmak bana yeni şeyler öğrenme fırsatı verir.	Kamuya ait	338	3,73	,90	4,695	458	,000
	Özel	122	3,23	1,23			
Burada egzersiz yapmak bana yaptığım spordaki bilgimi artırma fırsatı verir.	Kamuya ait	338	3,92	,83	5,643	458	,000
	Özel	122	3,34	1,23			
Burada egzersiz yapmak bana sosyalleşme imkanı verir.	Kamuya ait	338	3,82	,91	3,234	458	,000
	Özel	122	3,48	1,12			

Kişisel gelişimden memnuniyete dair maddelere kamuya ait spor merkezlerine giden müşterilerin özel spor merkezlerini kullananlara oranla daha olumlu cevaplar verdikleri Tablo 6'da belirtilmiştir. Kamuya ait merkezleri kullananlar en çok, sunulan programların fiziksel olarak gelişimlerine yardımcı olmasından ($\bar{X}=3,98$) memnun olmakla birlikte, tesiste egzersiz yapmanın kendilerine, yaptıkları spordaki bilgilerini artırma fırsatı verdiğini de ($\bar{X}=3,92$) belirtmişlerdir. Daha sonra sırasıyla, o tesiste egzersiz yapmanın kendilerine başarı duygusu, sosyalleşme, kendilerini daha iyi tanıma imkanı ve yeni şeyler öğrenme fırsatı verdiği de görülmektedir.

Tablolara bakıldığında, özel spor merkezlerindeki müşterilerin kamuya ait spor merkezlerindeki müşterilerden daha memnun olduğu göze çarpmaktadır. Kamuya ait spor merkezlerini kullananlar fiziksel ortamdan ziyade aldıkları bilgi, çevredeki iletişim ve başarı duygusu gibi entellektüel ortamdan memnundurlar. Ancak özel spor merkezlerini kullananlar tesislerin fiziksel ortamından ve hizmet kalitesinden daha memnun gözükmektedir.

II. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular: Araştırmaya katılanların ankete verdikleri cevaplar doğrultusunda cinsiyetlerine göre görüş farklılıklarına ilişkin bulgular aşağıda yer almaktadır.

a) Tesisin Fiziksel Ortamından Memnuniyete İlişkin Bulgular: Müşterilerin cinsiyetlerine göre tesisin fiziksel ortamına ilişkin görüş farklılıkları Tablo 7'de yer almaktadır.

Tablo 7: Cinsiyete Göre Fiziksel Ortama İlişkin Görüş Farklılıkları

Madde	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Tesis ortamı çekicidir.	Bay	343	3,79	,95	-2,236	458	,000
	Bayan	117	4,01	,72			
Tesis tasarımı iyidir.	Bay	343	3,57	1,14	-3,835	458	,000
	Bayan	117	4,01	,79			
Tesis, araçlarımız ve eşyalarımız açısından güvenlidir.	Bay	343	3,64	1,28	-4,198	458	,000
	Bayan	117	4,18	,97			
Egzersiz alanları temizdir.	Bay	343	3,85	1,06	-2,743	458	,030
	Bayan	117	4,15	,88			
Soyunma odaları temizdir.	Bay	343	2,98	1,28	-3,529	458	,014
	Bayan	117	3,65	1,10			
Tesise ailemle gönül rahatlığı ile gelebilirim.	Bay	343	3,61	1,28	-4,840	458	,000
	Bayan	117	4,25	1,02			

Tablo 7’de bayan müşterilerin, bay müşterilere oranla tesislerin fiziksel ortamını beğendikleri görülmektedir. Bayan müşterilerin, spor merkezlerine aileleri ile gönül rahatlığıyla gelebileceklerini en olumlu ifade olarak belirtmelerinin ($\bar{X}=4,25$) yanında, araçlar ve eşyalar açısından tesisleri güvenli ($\bar{X}=4,15$) ve egzersiz alanlarını temiz bulmaları da ($\bar{X}=4,15$) diğer olumlu maddelerdir. Bayanların tesis ortamını çekici ve tasarımını iyi bulmalarına ek olarak soyunma odalarını da erkeklere oranla temiz buldukları da ifade edilmiştir.

b) Hizmet Kalitesinden Memnuniyete İlişkin Bulgular: Müşterilerin cinsiyetlerine göre tesislerin hizmet kalitesine yönelik görüş farklılıkları Tablo 8’de yer almaktadır.

Tablo 8: Cinsiyete Göre Hizmet Kalitesine İlişkin Görüş Farklılıkları

Madde	Cinsiyet	N	\bar{X}	Ss	t	Sd	P
Personel yardımseverdir.	Bay	343	3,65	1,14	-2,752	458	,000
	Bayan	117	3,97	,89			
Personel nazik, saygılı ve güler yüzlüdür.	Bay	343	3,66	1,10	-3,368	458	,000
	Bayan	117	4,04	,85			
Spor eğitmenleri yardımseverdir.	Bay	179	3,80	,95	-2,804	264	,002
	Bayan	87	4,13	,69			
Spor eğitmenleri nazik, saygılı ve güler yüzlüdür.	Bay	179	3,77	1,06	-3,763	264	,000
	Bayan	87	4,24	,68			
Tesisin hizmet kalitesi devamlılık arz eder.	Bay	343	3,47	1,10	-4,105	458	,000
	Bayan	117	3,94	1,02			
Tesisten arkadaşlarıma tavsiye edecek kadar memnunum.	Bay	343	3,63	1,07	-3,875	458	,003
	Bayan	117	4,06	,95			
Tekrar bir spor merkezine gitmem gerekirse yine bu tesisi seçerim.	Bay	343	3,47	1,16	-4,317	458	,006
	Bayan	117	3,99	1,02			

Ankete verilen cevaplar kullanılan spor merkezinde spor eğitmeninin bulunup bulunmamasına göre değerlendirilmiştir. Tablo 8'deki hizmet kalitesinden memnuniyete yönelik maddelere bayan müşterilerin daha olumlu cevaplar verdikleri göze çarpmaktadır. Bayanların özellikle spor eğitmenlerini nazik, saygılı ve güler yüzlü ($\bar{X}=4,24$) bulmaları ile yardımsever ($\bar{X}=4,13$) olarak nitelendirdikleri görülen tabloda diğer sırayı tesisten arkadaşlarına tavsiye edecek kadar memnun olmaları ($\bar{X}=4,06$) almaktadır. Ardından personelin nezaketi ve güler yüzlülüğü gelirken, bayan müşterilerin kullanmakta oldukları spor merkezini tekrar seçeceklerini belirttikleri de görülmektedir.

3. Bağımsız Sorulara İlişkin Bulgular

I. Tesisten, Programlardan, Spor Eğitmenlerinden veya Personelden Bir Memnuniyetsizlik Olduğunda Başvurulacak Yollara ve İyi Bir Spor Merkezinden Beklentilere İlişkin Bulgular

Bu soruda araştırmaya katılanlar birden fazla seçenek işaretleyebilmiştir.

Tablo 9: Tesisten, Programlardan, Spor Eğitmenlerinden veya Personelden Bir Memnuniyetsizlik Olduğunda Başvurulacak Yollar

	N	%
Tesisi kullanmayı bırakır ve benzeri başka bir yere giderim.	72	12,4
Hiçbir şey yapmam, düzelmesini beklerim.	22	3,8
Şikayet ederim fakat sonucunu takip etmem.	36	6,2
Şikayet ederim ve düzeltilmesini beklerim.	299	51,6
Benimle beraber tesisi kullananlara da şikayetimi anlatırım.	94	16,2
Tesisi kullanmayan fakat kullanmayı düşünen tanıdıklarına da gelmemelerini tavsiye ederim.	49	8,5
Diğer	8	1,3

Tablo 9'a göre müşterilerin yarısı (%51,6) tesisten, programlardan, spor eğitmenlerinden veya personelden bir memnuniyetsizlik olduğunda durumu şikayet edeceğini ve düzeltilmesini bekleyeceğini belirtirken, %16,2'si de tesisteki diğer müşterilere de şikayetini anlatacağını ifade etmiştir. Hiçbir şey yapmayıp düzeltilmesini bekleyecek müşterilerin oranı çok düşüktür (%3,8). "Diğer" seçeneğini işaretleyen katılımcıların belirttiği yollar tablodaki seçeneklere benzer ifadeler olduğundan değerlendirilmemiştir. Tabloda, müşterilerin tesisten bir memnuniyetsizlikleri olduğunda ilk yapacakları şeyin, gerekli yere şikayetlerini iletmek olduğu görülmektedir. Ancak tablodan çıkarılacak diğer bir sonuç da, şikayetini diğer müşterilere anlatarak memnuniyetsizliklerini yayacak müşteri grubunun (%16,2), tesisi kullanmayı düşünen tanıdıklarına şikayet edeceklerin (%8,5) ve tesisi kullanmayı bırakacakların (%12,4) da azımsanmayacak düzeyde olduğudur.

II. Spor Merkezine Gitme Amacına İlişkin Bulgular

Tablo 10'da araştırmaya katılanların spor merkezine gitme amacına ilişkin dağılım gösterilmektedir. Bu soruda birden fazla seçenek işaretlenebilmiştir.

Tablo 10: Spor Merkezine Gitme Amacı

	N	%
Stresimden Uzaklaşmak	255	15,5
Arkadaşlarımla Buluşmak	118	7,2
Yalnız Kalmak	20	1,2
Yeni İnsanlarla Tanışmak	40	2,5
Yeni Bir Spor Dalı İle Uğraşmak	86	5,2
Sağlıklı Olmak	337	20,5
Formda/ Zinde Kalmak	367	22,3
Fazla Kilolarımdan Kurtulmak	129	7,8
Boş Zamanlarımı Değerlendirmek	170	10,3
Zaten Yaptığım Sporu Pekiştirmek	113	6,9
Diğer	10	0,6

Tablo 10'da spor merkezine gitme amacı olarak, formda/ zinde kalmak, sağlıklı olmak, stresten uzaklaşmak, boş zamanları değerlendirmek maddeleri en ön sıralarda göze çarpmakta, diğer maddeler birbirine yakın dağılımlar göstermektedir. İşaretlenen "diğer" seçeneğine göre müşteriler önceden gelen sakatlıklarını düzeltmek, farklı bir ortamda bulunmak ve kendilerini geliştirmek için spor tesisini kullanmaktadır.

III. Spor Merkezinin Seçilmesindeki Sebeplere İlişkin Bulgular

Tablo 11'de araştırmaya katılanların spor merkezini seçmesindeki en önemli sebebe ilişkin dağılım gösterilmektedir.

Tablo 11: Spor Merkezinin Seçilme Sebebi

	N	%
Ulaşımının Kolay Olması	175	38,0
Tanıtımının Çok İyi Olması	28	6,1
Bütçeme Uygun Olması	106	23,0
Tanıdık Tavsiyesi	46	10,0
Tesadüf	20	4,3
Diğer	85	18,5
Toplam	460	100,0

Tablo 11'de spor merkezinin seçilme sebebi olarak ulaşımının kolay olması, bütçelerine en uygun tesis olması, "diğer" seçeneği ve tanıdık tavsiyesi en ön sıralarda görülmekte iken diğer maddeler birbirine yakın dağılımlar göstermektedir. Diğer seçeneğinde yazılan müşteri görüşleri şunlardır: Başka tesis olmaması, çalıştıkları kuruma veya okudukları okula ait olması, tesisin güzel, modern, temiz, ucuz, ücretsiz, yakın, rahat, amaca uygun ve en uygun yer olması, tesisin spor aktivitelerinin ve imkanlarının çok olması, tesisin ait olduğu bir spor takımında sporcu olma.

IV. İyi Bir Spor Merkezinden Beklentilere İlişkin Bulgular

Müşterilerin iyi bir spor merkezinden beklentilerine ilişkin sonuçlar öncelik sırasına göre temizlik, ortamın kaliteli ve huzurlu, havalandırmanın iyi, personelin tavırlarının iyi, spor aktivitelerinin çeşitli, kaliteli spor eğitmenleri, düzenli çalışan aletler ve hizmetin kaliteli olması, kalabalık olmaması, güvenilir, fiyatlarının ucuz olması ve şikayetlerin önemsenip giderilmesi olarak belirtilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Fiziksel ortamın, şirketin kapasitesine ve kalitesine yönelik ipuçları açısından zengin olduğu ve şirketin imajını ve amacını müşterilere iletmesinde çok etkili olabileceği⁽¹⁸⁾ ve müşterinin hizmetle ilgili son memnuniyetini etkileyebileceği ifade edilir⁽¹¹⁾. Bu araştırmada, özel spor merkezlerinin tasarımının daha çok beğenildiği, müşterilerin araçlarını ve eşyalarını gönül rahatlığı ile tesislere bıraktıkları görülmüştür. Ayrıca, egzersiz alanlarının ve soyunma odalarının da özel spor merkezlerinde daha temiz olmasının müşterileri memnun ettiği ortaya çıkmıştır. Yunanistan'da yapılan bir çalışmada⁽²⁾ da kamuya ait spor merkezlerinin temizlik konusunda dikkatli olması gerektiğinin vurgulanması, bu araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir.

Araştırmalar, müşterilerin hizmete olan memnuniyetini fiziksel çevrenin etkileyebileceğini iddia etmektedir⁽¹¹⁾. Bayan müşterilerin tesislerin fiziksel ortamından memnun olmalarının yanı sıra, erkeklerin özellikle soyunma odalarının temizliğinden, bayanlara göre daha az memnun olmaları ilginç bir sonuç olarak görülmektedir. Çünkü Greenwell ve arkadaşlarına göre bayan müşterilerin memnuniyetleri kullandıkları tesislerin fiziksel ortamı ve hizmet sunan personeline odaklıdır⁽¹⁰⁾.

Tesislerin hizmet kalitesinden memnuniyete yönelik maddelere, özel spor merkezlerini kullananlar kamuya ait spor merkezlerini kullanan müşterilere oranla daha olumlu cevaplar vermişlerdir. Özel spor merkezlerindeki personelin ve spor eğitmenlerinin müşterilere iyi davrandıkları, dolayısıyla kullanıcıların tesisin fiziksel ortamının yanında çalışanlarından da memnun olması, özel spor merkezlerini kamuya ait merkezlerin bir adım önüne geçirmiştir. Hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti için yapılan araştırmalar, hizmette genel olarak kalite ve memnuniyetin değerlendirilmesinde, müşteri ve çalışan ilişkilerinin kalitesinin önemini vurgulamaktadır⁽⁶⁾. Özel spor merkezlerinde çalışan spor eğitmenlerinin müşterileriyle yakından ilgilenip değer verdikleri ve onlara vakit harcadıkları da "Spor eğitmenleri iyi eğitilmiştir. Spor eğitmenleri yardımseverdir." maddelerine verilen cevaplardan anlaşılabilir. Cronin ve Taylor da hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasında olumlu bir ilişki gözlemlemiştir⁽⁷⁾. Woodside ve arkadaşları genel hasta memnuniyeti ile aynı hastaneyi tekrar seçme niyeti arasında önemli bir ilişki olduğunu iddia etmişlerdir⁽²³⁾. Parasuraman ve arkadaşları müşterilerin hizmet kalitesini algılaması ile şirketi tavsiye etme istekleri arasında anlamlı ve olumlu bir ilişki olduğunu iddia ederler⁽¹⁵⁾. Bir spor merkezinin verimliliği açısından en önemli faktörlerden biri olan açılış ve kapanış saatleri, en çok özel spor merkezlerindeki müşterileri memnun etmektedir. Bu da, kamuya ait spor merkezlerinin genel bir sorunudur. Ayrıca, müşteri memnuniyetinin en önemli parçası olan hizmet kalitesinde de özel spor merkezlerinin devamlılık gösterdiğinin belirtilmesi dikkat çekicidir. Sadık müşteriler, işletmenin en karlı müşteri grubudur ve en önemli varlığıdır⁽²⁰⁾. Yeni müşteriler elde etme basamağında da özel spor merkezlerindeki müşterilerin kullandıkları tesisleri arkadaşlarına da tavsiye edecekleri bulgulardan anlaşılmaktadır. Bu da özel spor merkezlerinin varolan müşterilerini koruyacaklarının ve önümüzdeki yıllarda müşteri sorunu yaşamayacağını bir göstergesidir. Theodorakis ve arkadaşlarının Portekiz'de yaptıkları özel

spor tesislerindeki müşteri memnuniyetini belirlemeye yönelik çalışmalarında da tesislerin ve sunulan hizmetin genel olarak müşterilerin ihtiyaçlarını karşıladıklarını belirlemeleri bu çalışmayla paraleldir⁽²²⁾.

Bayan müşterilerin, genel olarak kullandıkları spor merkezlerinin hizmet kalitesinden erkeklere kıyasla daha memnun oldukları göze çarpmaktadır. Theodorakis ve arkadaşlarının çalışmalarında ise bayanların hem tesis hem de sunulan hizmet açısından müşteri memnuniyetinin erkeklere kıyasla daha düşük olduğu belirlenmiştir⁽²²⁾. Tesislerin açılış ve kapanış saatlerinin erkekleri, bayarlardan daha az memnun etmesi, erkeklerin spor yapmaya kısıtlı vakitlerinin olduğu anlamına gelebilir. Müşteri sadakati, rekreasyonel spor merkezleri için ana amaçtır. Çünkü, sadık müşteriler kurumun amaçları için geniş destek sağlamaları kadar belli bir program içinde ekonomik desteğin temeli olurlar⁽¹⁶⁾. Bayanların spor merkezlerinden arkadaşlarına tavsiye edecek kadar memnun olmaları ile tekrar aynı spor merkezini seçeceklerine dair görüş bildirmeleri de bayan müşterilerin, erkek müşterilere oranla daha "sadık müşteriler" olduğunun işaretidir. Hizmet kalitesi ile müşteri memnuniyeti arasında çok kuvvetli bir ilişki olduğu yapılan araştırmalarla kanıtlanmıştır^(6,19). Hizmet kalitesinin değerlendirilmesi düşük çıkarsa, müşterinin davranışsal niyeti istenmedik şekilde olacağından ve ilişkisi zarar göreceğinden davranışsal niyetler, müşterinin kalacağının veya gideceğinin işaretlerini verecektir⁽²⁴⁾. Bu çalışmada, bayanların personelden ve spor eğitmenlerinden memnun olmasının karşındaki kişinin cinsiyetine bağlı olup olmadığı, personelin ve hocaların cinsiyetlerine ilişkin bir madde bulunmadığından bilinmemektedir. Bayan müşteriler aileleri ile tesisleri rahatça kullanabileceklerini belirterek spor merkezlerine duydukları güveni ifade ederken, erkeklerin bu konuda biraz daha geride durdukları göze çarpmaktadır.

Ölçümlerin yapıldığı kamuya ait tesislerde araştırmacı, müşterilerin genelde aynı yaş civarında olduklarını ve arkadaş grupları ile tesislerin kullanıldığını gözlemlemiştir. Kullanıcıların çoğunun öğrenci olduğu kamuya ait spor merkezlerinde, fiziksel aktiviteyi uzun zamandır ve bilinçli yapan bir arkadaşı ile gelen çok sayıda öğrenci grubu göze çarpmıştır. Dolayısıyla, konuya hakim bir arkadaşla iletişim içinde olma ve ondan yeni şeyler öğrenme ortamının yoğun bir şekilde gözlemlendiği kamuya ait spor merkezlerinde, kişisel gelişimden memnuniyet de üst düzeyde çıkmıştır. Ayrıca yaşlılarıyla aynı ortamda fiziksel aktivite yapma, beraberinde rekabet ortamını da getireceğinden, bireyler kendi gelişimini etrafıyla kıyaslayarak daha rahat değerlendirebilmektedir. Theodorakis ve arkadaşlarının Portekiz'de özel spor merkezlerinde uyguladıkları araştırmalarında da müşterilerin tesislerde yaptıkları spor hakkında yeni bilgiler edinmediklerini belirtmeleri araştırmamızla benzerdir⁽²²⁾.

Tesisten, programlardan, spor eğitmenlerinden veya personelden bir memnuniyetsizlik olduğunda müşterilerin yarısı şikayet edeceğini ve düzeltilmesini bekleyeceğini belirtmiştir. Ancak, şikayetini diğer müşterilere anlatarak memnuniyetsizliklerini yayacak müşteri grubunun, tesisi kullanmayı düşünen tanıdıklarına şikayet edeceklerin ve tesisi kullanmayı bırakacaklarını

belirtenlerin de azımsanmayacak düzeyde olduğudur ki bu da tesislerin müşterileri elinde tutma stratejileri açısından önemli bir veridir. Zeithaml ve arkadaşları, şirketi ile herhangi bir hizmet sorunu yaşamayan müşterilerin, hizmet sorunu yaşayan ve memnun edici bir şekilde bu sorunu çözülen müşterilere oranla daha anlamlı hizmet kalite algılaması olduğunu belirtmişlerdir⁽²⁴⁾. Etkili şikayet idaresinin müşteri muhafazasında etkisi büyüktür ve kulaktan kulağa şikayetin yönünü değiştirmektedir⁽²¹⁾.

Araştırmaya katılan müşterilerin spor merkezlerini sırasıyla formda/zinde kalmak, sağlıklı olmak, stresten uzaklaşmak, boş zamanları değerlendirmek gibi amaçlar için kullandıkları belirlenirken, tesisi seçme sebeplerinde ise ulaşımının kolay olmasının en önemli unsur olduğu görülmüştür. Frederick ve Ryan'ın çalışmasında da insanların spora sağlıklarını koruma amaçlı gittiklerinin belirlenmesi bu araştırma ile benzerlik göstermektedir⁽⁹⁾. Temizlik, ortamın kaliteli ve huzurlu, havalandırmanın iyi, personelin tavırlarının iyi, spor aktivitelerinin çeşitli, kaliteli spor eğitmenleri, düzenli çalışan aletler ve hizmetin kaliteli olması, kalabalık olmaması, güvenilir, fiyatlarının ucuz olması ve şikayetlerin önemsizip giderilmesi gibi faktörlerin de katılımcıların iyi bir spor merkezinden beklentileri olduğu göze çarpmaktadır.

Müşteri memnuniyetini ölçen anketlerin kullanılması sayesinde, tesislerdeki yöneticilerin beklentileri ile müşterilerin/üyelerin beklentileri arasındaki boşluk kapatılabilir⁽⁴⁾. Bu yüzden spor merkezlerinin var olan müşterilerini koruyabilme, yeni müşterileri kazanma stratejileri geliştirme, programları çeşitlendirme ve yenileme, personelde hizmet içi eğitim ve gelişim seminerleri düzenleme gibi çalışmalara temel oluşturacak verileri sağlamada müşteri memnuniyetini belirleyici anketler uygulaması gerekmektedir.

ÖNERİLER

Spor merkezlerinde müşteri memnuniyetini ölçmeye yönelik Ankara ilinde yapılan bu araştırma sonucunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

Kamuya ait spor merkezlerinde fiziksel ortamın temizlik, tasarım ve güvenlik açısından, ayrıca hizmet kalitesi yönünden (personel ve eğitmenlerin davranışları gibi) daha memnun edici hale getirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Özel spor merkezlerinde ise müşterilerin kişisel gelişimine yönelik müşterileri daha çok bilinçlendirecek programların çeşitlendirilmesi ve sunulması gerekmektedir.

Spor merkezlerini kullanan bayan müşterilerin tesislerin hem fiziksel ortamlarından hem de hizmet kalitesinden daha memnun oldukları göz önünde bulundurularak, erkek müşterileri memnun edici fiziksel ortama ve hizmet kalitesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Araştırmaya katılan müşterilerin yarısına yakınının tesisle ilgili herhangi bir sorunu olduğunda şikayet edip düzeltilmesini bekleyeceği gözlemlendiğinden, spor merkezlerinde etkili bir şikayet ve sorun giderme mekanizmasının olması gerektiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKLAR

1. ALEXANDRIS, K. and PALIALIA, E. (1999). Measuring Customer Satisfaction in Fitness Centers in Greece: An Exploratory Study, *Managing Leisure*, 4, 218-228.
2. ALEXANDRIS, K., PAPADOPOULOS, P., PALIALIA, E. and VASILIDIS, T. (1999). Customer Satisfaction: A Comparison between Public and Private Sport and Fitness Clubs in Greece, *European Journal for Sport Management*, 6, 40-54.
3. BAKIR, Y. (2006). Sağlık Kuruluşlarında Pazarlama Faaliyetleri, Müşteri Memnuniyeti, Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
4. BEARD, J. and RAGHEB, M. (1980). Measuring Leisure Satisfaction, *Journal of Leisure Research*, 12 (1), 20-33.
5. BITNER, M.J., BOOMS, B.M. and TETRAULT, M.S. (1990). The Service Encounter: Diagnosing Favorable and Unfavorable Incidents, *Journal of Marketing*, 54, 71-85.
6. CARUANA, A. (2002). The Effects of Service Quality and the Mediating Role of Customer Satisfaction, *European Journal of Marketing*, 36(7), 1-14.
7. CRONIN, J. ve TAYLOR, S. (1992). Measuring Service Quality: A Reexamination and Extension, *Journal of Marketing*, 56 (July), 55-68.
8. ÇINAR, A. T. (2007). İşletmelerde Müşteri Hizmeti Ve Müşteri Memnuniyeti İle Farklı Bankalar Ve Bölgeler İçin Müşteri Memnuniyetini Belirlemeye Yönelik Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
9. FREDERICK, C. and RYAN, R. (1993). Differences in Motivation for Sport and Exercise and Their Relations with Participation and Mental Health, *Journal of Sport Behavior*, 16, 124-145.
10. GREENWELL, T. C., FINK, J. S. and PASTORE, D. L. (2004). Perceptions of the Service Experience: Using Demographic and Psychographic Variables to Identify Customer Segments, *Sport Marketing Quarterly*, 11(4), 233-241.
11. HARELL, G.D., HUTT, M.D. and ANDERSON, J.C. (1980). Path Analysis of Buyer Behavior Under Conditions of Crowding, *Journal of Marketing Research*, 17, 45-51.
12. OLIVER, R.L. (1980). A Cognitive Model of the Antecedents and Consequences of Satisfaction Decisions, *Journal of Marketing Research*, 17, 460 - 69.
13. ÖZTÜRK, A. (1996). Hizmet İşletmelerinde Kalite Boyutu, *Verimlilik Dergisi*, 2, 65-80.
14. PARASURAMAN, A., ZEITHAML, V. A. and BERRY, L. (1985). A Conceptual Model of Service Quality and It's Implications for Future Research, *Journal of Marketing*, 49, 41-51.
15. PARASURAMAN, A., BERRY, L.L. and ZEITHAML, V.A. (1991). Refinement and Reassessment of the SERVQUAL Scale, *Journal of Retailing*, 67, 420-50.
16. PARK, S-H. and KIM, Y.M. (2000). Conceptualizing and Measuring the Attitudinal Loyalty Construct in Recreational Sport Contexts, *Journal of Sport Management*, 14, 197-207.
17. PARK, S-H. (2003). The Relationships between Percieved Service Problems and Service Quality, Customer Satisfaction, and Recommendation Within a Ski Resort Context, *International Journal of Applied Sports Sciences*, 15(2), 40-50.
18. RAPAPORT, A. (1982). *The Meaning of the Built Environment*, CA: Sage Publications Inc., Beverly Hills.
19. SPRENG, R. and CHIOU, J. (2002). A Cross-Cultural Assessment of the Satisfaction Formation Process, *European Journal of Marketing*, 36(8), 1-8.
20. TAŞKIN, E. (2000). Müşteri İlişkileri Eğitimi, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
21. TAX, S.S., BROWN, S.W. and CHANDRASHEKARAN, M. (1998). Customer Evaluations of Service Complaint Experiences: Implications for Relationship Marketing, *Journal of Marketing*, 62 (April), 60-76.
22. THEODORAKIS, N., ALEXANDRIS, K., RODRIGUEZ, P. and SARMENTO, P. J. (2004). Measuring Customer Satisfaction in the Context of Health Clubs in Portugal, *International Sports Journal*, Winter, 44-53.
23. WOODSIDE, A., FREY, L. and DALY, R. (1989). Linking Service Quality, Customer Satisfaction and Behavioral Intention, *Journal of Health Care Marketing*, 9,5-17.
24. ZEITHAML, V.A., BERRY, L.L. and PARASURAMAN, A. (1996). The Behavioral Consequences of Service Quality, *Journal of Marketing*, 60, 31 - 46.

TÜRKİYE'DE SPORCU SENDİKALARININ HUKUKİ OLARAK KURULABİLİRLİĞİ, SENDİKALAŞMANIN SPORCU VE SPORDA DOĞURABİLECEĞİ SONUÇLAR

Sema ALAY *

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, sendika ve sendikaların işlevlerini çalışanlar açısından ortaya koymak, sendikalaşmanın şu anki yasal çerçevede sporda gerçekleşip gerçekleşmeyeceği konusunu irdelemek ve sporcuların sendikalaşmasının sporculara ve Türk Sporuna olabilecek katkılarını olumlu ve olumsuz yönleri ile tartışmaktır. Bu araştırma, sendika ve sendikalaşma ile ilgili akademik araştırmaların ve hukuk literatürünün taranması ile ortaya çıkartılmış bir derleme çalışmasıdır.

Sendikalaşmak, diğer ülkelerde olduğu gibi, ülkemizde de sporculara ve spora olumlu yönde katkılar yapabilecektir. Sporcuların sendikalaşmaları ile spor işçilerinin sosyal ve ekonomik haklarını savunabilmeleri dolayısı ile sporun kurumsallaşması, kalitenin artırılması, yaygınlaşması, spor pazarının büyümesi ve spor ürününün pazarlamasının kolaylaşması, sporcuların geleceklerini temin altına alabilmeleri, spor işverenleri ve işçileri arasındaki mücadelenin daha demokratik hale gelmesi ve spor kültürünün oluşturulması, seyirci katılımının artması, sporun televizyonda izlenme oranının yükselmesi, sponsor sayılarının artması, ve son noktada sporun popüleritesi ve ekonomik gücünün ortaya çıkması sağlanabilecektir.

Ülkemizde sporcu sendikasının kurulması yasal olarak mümkün olmasına karşın, günümüzde spor pazarında işveren ve işçi konumunda olan spor kulüpleri ve sporcular, sendikal haklar içerisinde yer alan pek çok haktan ve zorunluluklardan uzak olarak üretimlerine devam etmektedir. Ülkemizde sporcuların ve sporun yaşadığı sıkıntılar ve yurt dışı sporcu sendikalaşmaları uygulamaları/kazanımları göz önüne alındığında, sporcuların ülkemizde sendikalaşmaları hem yönetimsel, hem de spor pazarının kaliteyi ve rekabeti yakalayabilmesi için bir zorunluluktur.

Anahtar kelimeler: Sporcu, sendikalaşma ve sendikalaşmanın getirileri

Geliş tarihi: 15.01.2007; Yayına kabul tarihi: 14.11.2007

* Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ANKARA

THE UNIONIZATION OF SPORTSMEN IN TURKEY: THE LEGAL ASPECTS OF UNIONIZATION OF SPORTSMEN AND ITS OUTCOMES FOR SPORTSMEN AND SPORT

ABSTRACT

The aims of this study were to put forward the union and its functions with respect to employees, to examine whether unionization comes true or not for sportsman in Turkish legal environment and, lastly discuss the possible positive and negative contributions of player unionization to players and Turkish sport. This study was conducted by reviewing the academic literature on unionization and, the rules and regulations related to unionization.

Unionization of sportsmen, as it is other countries, can make positive contributions to sportsmen and sport itself. Defend of social and economic rights of sport workers, institutionalization of sport, increase in the quality of sport and increase in the spreading of sport, enlargement in sport market, facilitation of marketing sport products, making safe the future of sportsmen, constitution of sport culture by making the relations of sportsmen and employer struggle more democratic, increasing the number of sport spectators, causing to rise the ratio of tv ratings, increase in the number of sponsors sponsored to sport, and at the end bringing to light the economic power and popularity of sport can be possible by the unionization of sportsmen.

Although unionization of sportsmen in Turkish legal environment is possible, sport clubs and sportsmen are continuing to live without so many rights and obligations. When the existing problems in sport, problems of sportsmen, and the unionization applications/gaining in other countries are taken into consideration, unionization of sportsmen is an obligation both for a managerial quality and for reaching a qualified sport market in Turkey.

Key Words: *Sportsman, unionization, and outcomes of unionization.*

GİRİŞ

Hukuksal manada, hem işverenlerin hem de işçilerin çalışma ilişkilerinde ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişilikler olarak nitelendirilen sendikalar, kapitalizmin yoğun olarak yaşandığı 18. YY' da işçilerin bir araya gelerek kurdukları örgütlenmelerle başlamıştır.

Sendikalar üyelerinin çalışma ilişkilerinde çıkarlarını koruma ve geliştirme görevini sürdürürken, ülkenin geleceği, ekonomik, toplumsal ve siyasal alana ilişkin demokratik istemler yönünde de eylemler ve etkinlikler gerçekleştirmeye çalışırlar ya da gerçekleştirilen etkinliklere katılmaktadırlar⁽²⁾. Ülkemizde çeşitli iş kolları adı altında pek çok kişi sendikalı olarak iş hayatını sürdürürken, sporcuların bir sendikaya sahip olmamaları spor yönetiminde dikkati çeken bir konudur. Buradan hareketle bu araştırmanın amacı, sendika ve sendikanın işlevlerini çalışanlar açısından ortaya koymak, sendikalaşmanın şu anki yasal çerçevede sporda gerçekleşip gerçekleşemeyeceği konusunu irdelemek ve sporcuların sendikalaşmasının sporculara ve Türk Sporuna olabilecek katkılarını olumlu ve olumsuz yönleri ile tartışmaktır.

Sendika ve sendikanın işlevleri nelerdir?

İşçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için meydana getirdikleri tüzel kişiliğe sahip kuruluşlar sendika olarak nitelendirilmektedir⁽¹⁹⁾.

Sendikal hareket kapitalizmin gelişmesine koşut olarak gelişmiştir. Kendi emeği ile geçinenlerin örgütlenme çabaları kapitalist toplumun tam olgunlaşmadığı dönemlere kadar uzanmaktadır. Dünya'da kapitalizmin ilk ve en hızlı geliştiği ülke olan İngiltere'de 18. Yüzyılda ilk emekçi örgütlenmeleri başlamış, bu ilk örgütlenmeler; dayanışma dernekleri, yardımlaşma sandıkları biçiminde oluşturulan emekçi birlikleri olarak gerçekleşmiştir. O günlerde doğmakta olan işçi sınıfının yaşama ve çalışma koşulları çok ağır, günlük çalışma süresi 14-16 saat idi ve hatta bu çalışma süresi kimi zaman 18 saate kadar çıkıyordu. İş güvenliği yoktu. İş kazaları, meslek hastalıkları çok yaygındı. Çalışanların makineleri kullanmaları için özel bir yeteneği olması gerekmiyordu. Bu nedenle çok sayıda kadın, çocuk ve işçi kötü koşullarda ve çok az ücret alarak çalışıyorlardı. Bu ilk örgütlenmeler işçilerin örgütlenme ve dayanışma bilincini geliştirdi. Ancak işçilerin örgütlenmeleri giderek kapitalistlerin önlem almasını getirdi. Kapitalistlerin siyasal iktidarları, işçilerin örgütlenmelerini engellemek için yasalar çıkarmışlardır⁽²⁰⁾.

1791'de Fransa'da, 1799'da İngiltere'de işçilerin birlik kurmalarını engelleyen yasalar oluşturulmuş, uzun mücadeleler sonucu işçiler bu yasaların kaldırılmasını sağlayabilmişlerdir. 1824 yılında İngiltere'de, 1884 yılında da Fransa'da sendikalar yasal olarak tanınmıştır. Makine ile üretimin yaygınlaşması işsiz kitlenin oluşmasını doğurmuştur. Topraktan koparak kente gelen köylüler de bu işsiz kitleye katılınca, işsizler ordusu sürekli büyümüştür. Ağır çalışma ve yaşama koşullarına karşı çözüm yolu ararken kapitalistleri zorlamanın gerekli olduğunu kavrayan işçiler, üretimin en önemli unsurunun kendilerinin olduğunu görmüşlerdir. İşte bu aşamada işçiler "grev" denen eylem biçimini bulmuşlardır. Ücretleri artırmak, insanca yaşama koşullarına kavuşmak için topluca işi durdurarak, işverenleri istemlerini kabul ettirmeye zorlamışlardır⁽²¹⁾.

Sendikal hareketin aktörleri ve eylemleri dolayısı ile, sendikalar genellikle işçi sınıfının "ekonomik örgütleri" olarak tanımlanmaktadır. Siyasal düşüncesi, dinsel inancı, dünya görüşü, ırkı, cinsiyeti ve ulusu ne olursa olsun tüm işçilerin ekonomik ve toplumsal çıkarları aynıdır. İşçiler, sendikal örgütlerde bu ortak çıkarlar etrafında birleşirler. Çeşitli görüşlerdeki işçilerin sendikal örgütlerde bir araya gelmelerinin çoğu zaman öncelikli nedeni; daha iyi yaşama ve çalışma koşulları elde etme isteğidir. Sendikalar imzaladıkları toplu sözleşmelerle işyerinde ya da işletmede çalışma koşullarını iyileştirmeyi amaçlarken, yaşama standartlarının yükseltilmesini ve sendikal güvencelerin geliştirilmesini de amaçlarlar. Bunlara bağlı olarak sendikalar toplu sözleşmelerle;

-Satın alma gücünün korunması ve geliştirilmesi için ücretlerin ve parasal sosyal ödemelerin artırılmasını,

-Çalışma süresinin, ücretlerden herhangi bir azalma olmaksızın kısaltılmasını,

- İş ve sendikal güvencelerin geliştirilmesini,
- Çalışma koşullarının iyileştirilmesini ve iş güvenliğinin sağlanmasını,
- Kıdem haklarının korunmasını ve geliştirilmesini,
- İşyeri ya da işletmenin sosyal ve kültürel olanaklarının artırılması yönünde düzenlenmesini,
- Sendikal etkinlik ve güvencelerin işyerinde oluşturulan kurullar aracılığı ile genişletilmesini,
- Çalışma koşullarının ve çalışma ilişkilerinin demokratikleştirilmesini, içeren düzenlemeleri yaşama geçirmeyi amaçlarlar.

Tüm bunların yanında sendikalar; üyelerinin çıkarlarını koruma ve geliştirme görevini sürdürürken; ülkenin geleceği, ekonomik, toplumsal ve siyasal alana ilişkin demokratik istemler yönünde de eylemler ve etkinlikler gerçekleştirmeye çalışırlar ya da gerçekleştirilen etkinliklere katılırlar⁽²⁾.

Sendikalaşmanın hukuki dayanağı nedir?

Günümüzde, hem işverenler hem de işçiler için sendikal haklar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca 2821 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre⁽¹⁹⁾, düzenlenmektedir. Ayrıca, 1982 Anayasasının 51. maddesinde sendikal haklarla ilgili hükme göre işçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler⁽¹¹⁾.

2821 sayılı kanunun 3. maddesi incelendiğinde işçi sendikalarının bir işkolunda ve Türkiye çapında faaliyette bulunmak üzere, işkolundaki işçiler tarafından kurulabileceği hükmü ile örgütlenme hakkı tanınmış iken, meslek esasına göre sendika kurmak yasaklanmıştır. 2821 sayılı kanunun "Sendika üyeliğinin şartları" başlıklı 20. maddesine göre on altı yaşını doldurmuş olup da bu kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler. Sendikalar Kanunu'na göre kimlerin işçi sayılacağı da 2. madde de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bir hizmet akdine dayanarak çalışanlar işçi sayılmaktadır.

Sporla sendikalaşma uygulamaları ve Türkiye

Sporun pek çok sosyal ve insani değerini yaşatılmasında ülkeler sınırlarını aşan bir olgu olması ve amatörlükten profesyonelliğe geçmiş olan spor sektörünün bugünkü durumu göz önüne alındığında, kapitalist sistemin getirisi olarak karşımıza çıkan "paranın her şeyin önüne geçmesi" durumu, sporun asli aktörleri olan sporcuların sendikalaşmalarını kaçınılmaz kılmaktadır.

Spor örgütleri, yani işverenler, yapılanmaları gereği geçmişe göre daha fazla kurumsallaşmalarına karşın, emekleri ile iş üreten işçiler kategorisinde yer alan ve spor endüstrisine sunulan her türlü ürünün üretilmesinde temel teşkil eden sporcuların bir kuruluşa sahip olmadığı göze çarpan bir durumdur.

Spor dallarında ve sporcular arasında birlikler, sendikalar uygulamalarının örnekleri dünyada bulunmaktadır. 150 yıllık bir geçmişe sahip ve Amerika'da gelişmiş olan Baseball'da ilk birlik ve sendikaların oluşturulduğu bilinmektedir⁽⁶⁾. 1858 yılında işverenler açısından değerlendirildiğinde, ilk Baseball Ligi (birliği) oluşturulmuş, 1 yıl sonra 1859'da da Ulusal Baseball Oyuncuları Birliği (NBPA) kurulmuştur⁽⁴⁾. 1890 yılında ise, Monte Ward adlı bir Baseball oyuncusu liderliğinde Baseball'da ilk "Oyuncu Sendikası" kurulmuştur⁽⁶⁾ fakat, bu kuruluş 1960'a kadar önemli işler başaramamıştır. 1950 ortalarında MLB olarak adlandırılan Baseball liginde işçi (oyuncu) hareketi başlamıştır. Sendika, 1972'den sonra oyuncuların grev ve işverenlerin lokavtlarının gerçekleştiği bir süreç yaşamıştır, hatta 1972, 1981, 1985 ve 1994'te maçların ertelenmesi ve iptali gerçekleşirken, 1990'da antrenmanlar iptal edilmiştir. Bu tarihe kadar, oyuncu sendikası her türlü işçi uyuşmazlığından başarı ile çıkmıştır⁽¹⁸⁾.

1863'te Londra'dan ilk olarak kuralları tartışılarak o günkü kuralları ortaya konulan ve 1872'de İngiltere ve İskoçya arasında oynanan ilk uluslararası müsabakayla profesyonelleşmenin doğduğu futbolda birlikleşme ve sendikalaşmalar açısından yine süreç eskilere dayanmaktadır⁽⁹⁾. Amerika'da ise ilk örgütlü profesyonel Amerikan Futbolu ligi olan NFL 1920'de kurulmuş, 1970'de de ikinci bir lig olarak AFL kurulmuş, her iki lig 1970 yılında birleşmişlerdir. İşveren konumundaki bu birliklerin amacı, bireysel takımları ve bu takımların sahiplerini bir araya getirmek, toplu olarak bir güç oluşturmak fakat sahada birer işletmeci olarak davranabilmeyi sağlamaktır⁽⁴⁾. İşverenler açısından durum bu iken, işçiler konumundaki emek harcayarak üretimde bulunan oyuncular da 1956 yılında bir araya gelerek Ulusal Futbol Ligi Oyuncu Sendikası'nı kurarak, işverenler olan takım/kulüp sahipleri ile pazarlığa gitmeyi planlamışlardır. Aynı yıl oyuncu sendikası, Amerikan Ulusal İşçi İlişkileri Kurulunca tanınmıştır. Sendikal haklar çerçevesinde, oyuncular çeşitli yürüyüşler, grevler ve pazarlıklar gerçekleştirmişlerdir. 1974 yılında oyuncu bedelleri konusunda sendika ve lig arasındaki pazarlıklarda sporcular önemli kazanımlar elde etmiştir⁽¹⁴⁾.

Basketbolda da durum birlikleşme ve sendikalaşma açısından benzerlik göstermektedir. İşverenler olan basketbol kulüplerinin bir araya gelerek NBA'in kurulması ile, sporcular da kurumsallaşma çabasına girmişler ve 1950'li yıllarda basketbol oyuncuları, NBA Oyuncu Sendikasını kurmuşlardır. Bu sendika, NBA' de takımı olan işverenlere karşı hiçbir şekilde grevde bulunmamıştır⁽¹⁷⁾.

Spor dallarındaki işverenlerin birlikleşmeleri, yani kurumsallaşmaları ve sporcuların da buna karşın kurumsallaşma uygulamaları gösteriyor ki, işveren ve işçi konumundaki bireylerin birbirleri ile olan mücadelelerinde kendilerini korumak, para ve sosyal hakların korunması asıl amaç olmuştur⁽¹⁵⁾. Geçmişte verilen mücadeleler, günümüzün popüler ve çekici olan spor dallarının kendini geliştirmesini sağlamış, hem oyunun pazarlamasında hem de sporcuların kendi geleceklerini temin altına alabilmelerinde kolaylıklar ve kalite getirmiştir.

Ülkemizde dernek, kulüp ve şirketleşme uygulamalarının yer aldığı günümüzde, Türkiye 1. Futbol Ligi 1959 yılında kurulmuştur ve böylece işverenler bir araya gelmişlerdir. Bu tarihten önce de, ülkemizde takip edilen en popüler spor olarak nitelendirilen futbol oynanmakta idi. 1903 yılında kurulan ilk lig, yani İstanbul Futbol Ligi'ne, 1905 yılında kurulan ilk Türk kulübü Galatasaray ve daha sonra da Fenerbahçe ve Beşiktaş kulüplerinin de kurulup katılması ile Türk futbolunda gerçek Türk futbolcuların ve Türk takımların dönemi başlamıştır. Ülkemizde futbolda kulüpleşme ve lig çok önceden gerçekleşmesine karşın, sporcuların bir araya gelerek sendikalaşmaları olmamış, ancak sendikalaşma girişimleri olmuştur. Futbol sektöründe sendikalaşma hareketinin temeli 1970'lere dayanmaktadır. İlk adım, Galatasaray takımında forma giyen Metin Kurt'un 'idman boykotu' ile başlamıştır. Boykotu organize ettiği gerekçesiyle takımdan gönderilen ve spor ortamından uzaklaştırılan Kurt'un sendikalaşma çabaları 12 Eylül ihtilaline kadar sürmüştür. Ancak bu girişim sonuçsuz kalmıştır⁽⁷⁾.

Spor işverenlerinde yaşanan kurumsallaşmaya karşılık, bunların çalışanları olan sporcuların yeterince korumaya sahip olmadığı, işverenler karşısında çok az sayıda pazarlık gücü olan popüler sporcular hariç, pazarlığın çalışanlar aleyhine işlediği bilinen bir gerçektir. Pazarlık gücünü artırmak ve geleceği güvence altına almak, işverenler (kulüpler) tarafından dayatılan şartlara doğrudan "evet" dememek, pazarda yer alan oyuncular arasındaki gelir adaletsizliklerini çözebilmek, üretilen ürünün kalitesini artırmak için, sporcuların bir araya gelerek "hukuksal güç birliği", yani sendikalaşmaları günümüz ekonomik koşullarında kaçınılmazdır.

Türkiye'de sporcuların sendikalaşmaları hukuksal olarak mümkün müdür?

2821 sayılı Sendikalar Kanununun "Sendika üyeliğinin şartları" başlıklı 20. maddesine göre on altı yaşını doldurmuş olup da bu kanuna göre işçi sayılanlar, işçi sendikalarına üye olabilirler. Sendikalar Kanunu'na göre kimlerin işçi sayılacağı da 2. maddede düzenlenmiştir. Bu maddeye göre bir hizmet akdine dayanarak çalışanlar işçi sayılırlar⁽¹⁹⁾.

Ancak, sporcular, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 4. maddesinin (g) fıkrası gereğince kanun kapsamı dışında bırakılmıştır, yani İş Kanunu hükümleri sporcular hakkında uygulanmamaktadır⁽¹²⁾. İş kanunu kapsamına alınmayan sporcular Borçlar kanunu kapsamında iş ilişkilerini düzenlemekte ve haklarını bu kanun çerçevesinde korumaktadırlar. Borçlar Kanunu'nun 313'üncü maddesine göre "Hizmet akdi, bir mukaveledir ki onunla işçi, muayyen veya gayri muayyen bir zamanda hizmet görmeği ve iş sahibi dahi ona bir ücret vermeği taahhüt eder"⁽⁶⁾. Bu hüküm dikkate alındığında ücret karşılığı çalışan sporcular hizmet akdine sahiptirler. Sporcu çalıştıran gerçek veya tüzel kişi ve tüzel kişiliği olmayan kamu kuruluşlarına işveren, çalışanlara da işçi denilebilir.

Sporcuların sendikal hakları değerlendirilirken amatör ve profesyonel ayrımının yapılması gerekmektedir. Ücret almayan amatör sporcuları hizmet akdi ile çalışan işçi olarak değerlendirmek mevcut mevzuat gereğince mümkün değildir. Bu nedenle amatör sporcuların sendika üyeliği hukuken söz konusu değildir.

Sporcuların sendikalaşmasında işkolunun esas olması, işkolu tartışmalarını gündeme getirmektedir. Bu konuda yapılan tartışmalarda sporcuların "Konaklama ve Eğlence İşkolu" veya "Genel İşkolu"nda örgütlenebilecekleri yer almaktadır. Sendikalar Kanunu'nun 60. maddesinde işkolları düzenlenmiş ve işyerlerinde yürütülen işlerin hangi işkoluna gireceğine ilişkin karar verme yetkisi 4. madde ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na verilmiştir. Bakanlığın kararına karşılık ilgili tarafların itiraz hakları vardır ve itiraz olmadığı takdirde karar kesinleşir.

Sportif faaliyetlerin yürütüldüğü kulüp, dernek ve şirketlerin yürüttüğü işlerin hangi işkoluna girdiğine ilişkin bir sendika tarafından tespit talebinde bulunulmuş ve Bakanlık bu konu ile ilgili araştırmayı yaparak, tartışmaları sona erdirecek bir kararı açıklamıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 02/05/2002 tarih ve 2002/7 sayılı kararı ile Beşiktaş Jimnastik Kulübü Derneği, Galatasaray Spor Kulübü Derneği, Fenerbahçe Spor Kulübü Derneği işyerlerinin 25'nolu "Konaklama ve Eğlence Yerleri" işkolunda yer aldığı tespit edilmiştir. Söz konusu kararda bu tespitin gerekçeleri şöyle açıklanmıştır: "Çeşitli yaş gruplarında sporcu yetiştirmek, amatör ve profesyonel sportif faaliyetleri yürütmek ve yurtiçi ve yurt dışı müsabakalar yapmak, dernek üyelerinin sosyal, kültürel ve sportif ihtiyaçlarını karşılamak, Dernekler Kanunu ve diğer mevzuata uygun olarak mal edinmek, sportif faaliyetler için tesisler kurmak, kiralamak, derneğe gelir temin etmek amacı ile öngörülen ticari faaliyetlerde bulunmak veya katılmak olduğu her üç işyerinin de spor kulübü olduğu, sportif faaliyetlerde bulunulduğu, bu nedenle işyerlerinde yapılan işlerin 25 sıra numaralı 'Konaklama ve Eğlence Yerleri' işkolunda yer alması gerektiği tespit edilmiştir." İş Kolları Tüzüğü'nün, işkollarına giren işler bölümünde açık ve kapalı spor yerlerinde yürütülen işlerin 25 nolu işkolu kapsamında sayıldığını ve Bakanlığın isabetli tespiti esas alındığında spor kulübü, dernek ve şirketler tarafında yürütülen sportif faaliyetler 25 nolu Konaklama ve Eğlence işkoluna girmektedir.

Özetle ifade etmek gerekirse, sporcular Borçlar Kanunu'nun hizmet akdi hükümlerine göre işçidirler, 16 yaşını doldurmuş ve bir iş akdine sahip sporcular, sendikaya üye olabilirler, "Konaklama ve Eğlence İş Kolu" adı altında sendika kurabilirler. Sporcuların sendikal hakları yasa, anayasa ve uluslararası sözleşmelerce teminat altındadır.

Türkiye'de sporcuların sendikalaşmalarının, sporcuya ve Türk Sporu'na olabilecek olumlu ve olumsuz sonuçları

Türkiye'de sporcuların sendikalaşmaları hukuksal olarak mümkün olmasına karşın neden sendikalaşmadıkları merak konusudur. Sporcuların Türkiye'de sendikalaşmaları konusunda bilimsel araştırmaların olmamasından dolayı, konunun tartışılmasında birkaç köşe yazarının yazıları, sendika başkanları ve spor alanında hizmet veren yöneticilerin medyaya vermiş olduğu demeçlerden ve uluslararası uygulamaların sonuçlarından faydalanılacaktır.

Ülkemizdeki sportif faaliyetler değerlendirildiğinde başta futbol olmak üzere sektörün hızla büyüdüğü ve sporun sadece amatör bir uğraş olmaktan çıkarak, endüstrileştiği görülmektedir.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasındaki Ağustos 2006 verilerine göre, Futbol federasyonu sporcu sayıları hariç, geriye kalan 50 federasyonun toplam lisanslı sporcu sayısı 1.046.396, Türkiye geneli toplam kulüp sayısı ise 7.230 (askeri, ihtisas, müessese, okul, spor kulübü sınıflandırması kapsamında)'dur⁽⁴⁾. Futbol'da ise Türkiye genelinde 79.202 profesyonel lisanslı futbolcu bulunmaktadır⁽⁴⁾. Yukarıda verilen sporcu sayıları ve kulüp sayıları dikkate alındığında, spor sektöründe çalışan emekçilerin sayısı azımsanamaz durumdadır.

Yıldız sporcular hariç, geriye kalan yüzlerce sporcu kulüplerin emirlerine ve isteklerine riayet ederek işlerini yapmak, sportif hayatlarını devam etmek zorunda kalmaktadırlar. Kulübüne karşı hakkını arayamayan, sesini çıkartamayan spor emekçileri, sendikalaşma vasıtası ile yaşamış oldukları çalışma koşullarının düzeltilmesi, emeklerinin karşılığı olan ücretlerini zamanında ve tam olarak alabilmeleri, kulüplerle daha rahat pazarlık edebilmelerini sağlayacaktır. Şu an kulüplerce ve menajerler vasıtasıyla yürütülen ücret görüşmeleri, dinlenme, hastalık, tazminat, ceza ve emeklilik gibi pek çok konudaki haklar, sendikalaşma ve toplu pazarlıklarla sağlanabilir⁽¹⁰⁾. Vatan gazetesi yazarlarından Yiğiter Uluğ⁽²⁰⁾ yaşanan pek çok karmaşık sorunu ve çarpıklığı ortadan kaldırabilmek için sporcuların sendikalaşmalarına işaret etmekte ve sendikalaşmaya asil ihtiyaç duyanların kötü şartlarda, sigortasız ve sözleşme şartları yerine getirilmeyen daha alt liglerde oynayan sporcuların olduğunu belirtmektedir. Cumhuriyet gazetesinden Abdülkadir Yücelman⁽²¹⁾ da, sporcuların sendikalaşmalarının spor endüstrisinde çok şeyi değiştireceğini belirtmektedir. Ayrıca, sporcuların bir araya gelerek örgütlenmesi, yani sendikalaşmaları, ülkemizin spordaki en önemli sorunlarından biri olan sporda örgütlenme için de açılımlar sağlayabilir⁽¹³⁾. Örgütlü olmaksızın, spor işverenleri ve işçileri arasındaki mücadelenin, daha demokratik ve spor kültürünün oluşturulmasında daha etkin olabilmeyi sağlayacaktır. Böylelikle sportif başarıların devamlılığı uzun soluklu olabilecek, dolayısı ile de sporun bir ürün olarak sunulmasında spor pazarı büyüyecek ve kalite artacaktır.

Sendikalaşmak, diğer ülkelerde olduğu gibi, spora olumlu yönde katkılar yapabilecektir. Örneğin, NBAPA sendika sporcularının verdiği mücadele basketbol sporuna önemli katkılarda bulunmuştur. NBA sporcularının sendikası, NBA, taraftar desteği ve de medyanın desteği ile, basketbolde düşük sayıda olan seyirci katılımı artırmış, bu sporun televizyonda izlenme oranını yükselmiş, ligdeki sponsor sayıları artmış, ve son noktada basketbolun popülaritesi ve ekonomik gücü ortaya çıkmıştır⁽⁹⁾. Özellikle NBA ve NBA sporcu sendikasının sıkı mücadelesi, oyun kalitesi, pazar payı, spor tüketimi, sporcuların hak ve özgürlükleri konusunda kazanımlar sağlamıştır⁽¹⁶⁾.

Sporcuların sendikalaşmaları ile işveren ve çalışan arasındaki karşılıklı hakların mücadelesi, çekişmeli ve sıkıntılı bir süreci de beraberinde getirmektedir. Örneğin, Cimini ve Muhl (1995)⁽⁸⁾'un yaptığı bir araştırmaya göre, hakların elde edilmesi sürecinde sporun kendisi, sporcular ve spor tüketicileri emek sektöründeki kaos, çatışma ve uyuşmazlıkların kurbanları olmaktadır. Sporcuların sendikalaşmalarında en büyük sorun, sendika kurulduktan sonra işveren konumundaki örgütlerin sendikayı tanımaması baş çeken bir durumdur. Sendika-işveren ilişkilerinde

pazarlık masasında sorunlar çıkmaza girdiğinde, ortaya çıkan durumlar; "anlaşmaya varabilmek için üçüncü bir ekip yardımı ile gönül alma veya arabuluculuk girişimleri", "çalışanların üretimi reddetmesi ile ortaya çıkan grev", "işverenin, çalışanların üretimi reddetmesi durumunda lokavt kararı alması", ve en son olarak da "yargı süreci"dir⁽¹⁶⁾. Toplu pazarlık sürecinde gelişebilecek muhtemel grev ve lokavt süreci sporculara ve sporun kendisine zararlar verebilmektedir. Bir grev esnasında, üretim durmakta, yani maçlar, antrenmanlar ertelenebilmekte, iptal edilmekte hatta lig bile iptal edilmekte, sporcuların maddi ve sosyal kayıpları olmakta, lokavt sürecinde ise, alternatif sporcular çalışan kategorisinde devreye girerek, diğer sporcuların işle ilgili haklarını kaybetmelerine sebep olmaktadır^(15,16). Örneğin, 1995 yılında NBA ve NBA Oyuncu sendikası arasında geçen başarısız pazarlıklardan sonra, işveren konumundaki kulüpler lokavta gitmişlerdir⁽¹⁷⁾. Sportif kariyerin, bireyin yaşamının belirli bir döneminde gerçekleşmesinden dolayı da, bazı sporcular sıkıntı yaşayabilmektedir. Her zaman için hakların edinilmesi süreci tarih boyunca çekişmeli ve sıkıntılı olmasına karşın, mücadele köklü başarıların, sosyal ve demokratik hayatın sağlayıcısı olarak güncelliğini korumaktadır.

Sonuç

Günümüzde spor pazarında işveren ve işçi konumunda olan spor kulüpleri ve sporcular, sendikal haklar içerisinde yer alan pek çok haktan ve zorunluluklardan uzak olarak üretimlerine devam etmektedir. Ülkemizdeki sporcu sayısı ve kütleleşme sayıları, sporcuların ve sporun yaşadığı sıkıntılar ve yurt dışı sporcu sendikalaşmaları uygulamaları/kazanımları göz önüne alındığında, sporcuların ülkemizde sendikalaşmaları hem yönetsel, yani kurumsallaşma, hem de spor pazarının kaliteyi ve rekabeti yakalayabilmesi için bir zorunluluktur. Yasal olarak ülkemizde profesyonel sporcuların sendikalaşmaları konusunda herhangi bir engel olmadığına göre, işveren konumundaki kulüp yöneticilerinin, yıldız oyuncuların ve önde gelen spor adamlarının desteği ile acilen sporda sendikalaşmanın gerçekleşmesi gerekmektedir. Spor kamuoyunun desteği ve tabandaki sporcuların da istemeleri durumunda sporcuların sendikalaşmaları, ülkemiz sporu ve sporda uluslararası pazar rekabetine çok büyük katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

1. ----- (08.08.2006) <http://www.baseball1.com/bb-data/e-hist-1.html>
2. ----- (08.08.2006) <http://www.celik-is.org/hakkinda/dunsen-har.htm>
3. ----- (08.08.2006) <http://www.fifa.com/en/history/history/0,1283,1,00.html>
4. -----(08.08.2006)http://www.gsgm.gov.tr/sayfalar/istatistik/istatistik_index.htm#
5. Abrams, R. I. (1998) *Legal Bases: Baseball and the Law*. Temple University Press.
6. Borçlar Kanunu; Kanun Numarası: 818, Kabul Tarihi: 22.4.1926, Yayımlandığı R. Gazete Tarihi: 29.4.1926, Sayı: 359.
7. Bozkurt, H. (20 Şubat 2006) <http://www.zaman.com.tr/?hn=257722&bl>
8. Cimini, M. H. Ve Muhl, C. J. (1995) *Labor Management Bargaining in 1994*. Monthly Labor Review, 118, 4, pp. 23-38.
9. Cosell, H., ve Whitfield, S. (1991) *What is Wrong with Sports*. Simon & Schuster, New York.
10. Çoban, T. (5 Ocak 2006) http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=4282
11. Gözler, K (Haz.) (2005) *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, Ekin Kitabevi, Bursa.
12. İş Kanunu; Kanun No: 4857, Kabul Tarihi: 22.5.2003, Yayımlandığı R. Gazete Tarihi: 10.6.2003, Sayı: 25134.
13. Keysan, H. (28 Kasım 2001) <http://www.evrensel.net/01/11/28/kose.html>
14. Kovach, K. A. (1990) *Labor Relations in the National Football League: Illegal Procedure, Delay of Game, and Unsportsmanlike Conduct*. Labor Law Journal, April, pp. 249-256.
15. Kovach, K. A. ve ark., (1998) *Is nothing Sacred? Labor Strife in Professional Sports*. Business Horizons, Jan/Feb, 41, 1.
16. Kovach, K. A. ve Meserole, M. W. (1997) *Collective Bargaining in Professional Sports: Baseball, Football, Basketball, and Hockey*. Labor Law Journal, July, pp. 390-402.
17. Kovach, K. A., Hamilton, N. G. & Meserole, M. (1997) *Leveling the Playing Field*. Business and Economic Review, October-December, pp. 12-18.
18. Oorlog, D. R. (1995) *Marginal Revenue and Labor Strife in Major League Baseball*. Journal of Labor Research, 16, 1, pp. 25-53.
19. Sendikalar Kanunu; Kanun Numarası: 2821, Kabul Tarihi: 5.5.1983, Yayımlandığı R. Gazete Tarihi: 7.5.1983, Sayı:18040.
20. Uluğ, Y. (7 Ocak 2006) <http://www.evrensel.net/06/01/07/spor.html#1>
21. Yücelman, A. (7 Ocak 2006) <http://www.evrensel.net/06/01/07/spor.html#1>